

Shree Raghunath Sanskrit Research Institute Library,
Jammu

No. ६५५ - घ

Title संगीतानुपाङ्कशः

Author .....

Extent ४८ ..... Age १८८२

Subject संगीतशास्त्रम् सम्पूर्णः

नं० ६५५-घ
संगीतानूपंकुशः
संगीतानूपंकुशः (सम्पूर्णः)

नं० ६५५-घ
पत्राणि ४४

४५ पत्राणि

नं० ६५५-घः
संगीतानुपांकुशः (सम्पूर्णः)
पत्राणि ४४ (संगीतशास्त्रम्)

संगीतानुपांशु मं. २५५

२५५.

नं. २५५
संगीतानुपांशु

४४ पञ्चमी

संगीत शाला

लि. ५ १२२२

स्व. भाग्यदत्त संगीतशाला

श्रीगणेशायनमः जनार्दनपदांभोजकामराजपदांबुजं सम्यक्ज्ञानप्रबोधास्तत्त्वान्त्वाप्रदुज्यच १ लोकंमुद्रंमुरीकृतसावर्ष
 त्रयात्मिका श्रीमदनूपसिंहस्याक्षयाग्रंघट्टयंकृतं २ एकोनपद्विलासाख्या नृपकैरत्नांकरः परअनृपां कुशनामायं ग्रंथेति
 पाद्यतेधुना ३ श्रीमत्संगीतराजेनतानयोगप्रवर्तकः सरीगमाधौनीतिसरीरंगमापधौनिव ४ सरीगमापधौनीति स्थान
 त्रयमिदंजगुः प्रथमंसप्तमंमंदं द्वितीयंमध्यमंस्मृतं तृतीयंसारसंज्ञंस्यादेवंस्थानत्रयंमंतं ५ मंदादईतुमध्यंस्थान्मध्यादेतार
 संज्ञकं उत्तरोत्तरसंकोचत्वाकाशेभवतिध्रुवं ६ समभागप्रकल्पोन्नसाधुर्मन्यतेबुधैः तस्माद्भागस्तद्विषमाकल्पिताभरतादि
 भिः ७ सद्रूपविश्रुतयोन्नरः स्थानत्रयसमागमे द्वाविंशतिप्रभेदेनसंख्याद्वाविंशतिर्मेता ८ सप्तस्वरोन्नयोन्नामाः श्रु
 तीनांविंशतिर्मेताः घट्टिकाकथितान्तैः प्रोच्यतेमृत्तिलक्षणां स्वरूपमात्रश्रवणानादौनुरागतंविना श्रुतिरित्युच्यतेमे
 दास्तस्याद्वाविंशतिर्मेता १० श्रुतिअनंतरभावित्वंयस्यानुरागानात्मिकः स्निग्धश्चरंजकश्चासौस्वरइत्यभिधीयते ११ ती
 त्राकुमुद्रतीमंदावदेवत्यस्तशङ्काः द्वावतीरंजनीचरतिकाररूपमेस्थिता रौद्रीक्रोधाचगंधारेवज्जिकाथप्रसारिणी श्री
 तेश्वमार्जनीयेताः श्रुतयोमध्यमाश्रिताः १२ स्थितिरक्ताचसंदोषिन्यालायिन्यथपंचमे मंदंतिरोहिणीरम्येतेताधैवतसंश्र

राम.
 ९

पा १३ उगाचक्षोमिरागोचदेनिषादेवसतः श्रुतिः सरिगमपधनीस्यात्सरिगमपधनीषकादीनां पराभिधा १५ एकां नैगुरापसं
 जाताषकादनापरास्यति मंडा मध्याचताराचकृतकाशीर्वसंभवा १६ मंडा सप्तस्वरैरेषामध्यासप्तस्वरः स्थितिः तारासप्त
 स्वरैर्ज्ञेयात्वेवं स्थानत्रयं मंतं मंडा तारप्रमेदाभ्यां स्वराणां स्याद्विधिः मंडा विंदुशिरः प्रोक्तः सरैरवतार उच्यते १८ पूर्वो मंडा
 गतिः प्रोक्ता पसतारा प्रकीर्तिता मंडा मंडतारावेति परा मंडतमा मता १९ तारा तारमराचेति परा तारतमा स्थितिः प्रोक्ता संगी
 तराजेन स्वराणां षड्विधा गतिः २० एवं द्विधा गतिर्मेदं मध्ये तारे विसंमता स्थानत्रयसमायोगात्सूक्ष्मं तारं भवसंभवः २१ तत्र
 मध्यस्थ षड्गेन षड्ग्रामस्य सूत्रं ना ग्रामः स्वरः समूहस्या षड्ग्राम आदिमः २२ द्वितीयो मध्यमग्रामः स्वचरुर्ध्वं पंचमैश्च
 तिसंस्थिते २३ उवां यश्च तिसंस्थे सिन्धु मध्यमग्राम इष्यते समगानां ग्रामसंज्ञा संजाता ब्राह्मनिर्मिता २४ गीर्वाण कुलसंभ
 ताः षड्गं धारमध्यमां धर्मेर्गायते ग्रामां धारः स्वर्गसंस्थितः शास्त्रे मध्यमसंस्था श्रोके षड्ग्रामसंस्थितिः क्रमा
 त्स्वराणां सप्तानां आरोहा वरोहणं २५ सूक्ष्मेनेत्युच्यते ग्रामः त्रयः स्युः संश्रव शुद्धाः सांतरोपेताः ककलिकलिताः
 पराः तथा सप्तक्रमात्प्रोक्तास्तद्यो वेतसंज्ञया एवमष्टाविंशतिः स्वरश्चाविंशतिसंख्यया षट्षं चाशत्स्वरुभयोप्यनंतामे

लसंभवाः ३० अथ स्रग्दसक मूर्धना उच्यते सरिगमपधनी निसरिगमपध २ धनिसरिगमप ३ पधनिसरिगममपधनिसरिगप
 गमपधनिसरि ६ रिगमपधनिस ७ इति षड्गायामस्य समश्चरु मूर्धेनाः मध्यममंध्यममारभ्य मध्यममग्राममूर्धेना प्रथमाया
 स्वरैरेभिर्गंधारा ६ धैरधस्तनैः ३० षड्गैरुत्तरमंदाधारजनी १ चोत्तरयता शुद्धषड्गामत्सरिकता ताश्वक्रांताभिरुद्रता
 ३ सौवेरी मध्यमग्रामे हरिणाश्वाततं परा स्यात्कलोपनता शुद्धमध्यमार्गाचपौरवी ३२ कृष्णकासकती प्रोक्ता मध्य
 मग्राममूर्धेनाः एवं चतुर्दश प्रोक्ता ग्रामद्वयस्य मूर्धेना ३३ पदागंधारसंज्ञौ सौ श्रुतिद्वयं समाश्रयेत् तद्द्वयमध्यम
 स्पेव तदास्कः सांतराभिधाः ३४ सरिगमपधनि निसरिगमपध धनिसरिगमपध पधनिसरिग गमपधनिसरि
 गमपधनिस मूर्धेनायां वावति धाभवेष्कः सगमस्वरः ग्रामेषु स्तावति व्येव मूर्धेना सा प्रकीर्तिता ३५ पदानिषादसं
 ज्ञकः श्रुतिद्वयं समाश्रयेत् तद्द्वयस्य काकलि तदा सकथ्यते बुधैः ३६ सरिगमपधनि निसरिगमप २ धनी सरिग
 मप मध्यनिसरिगम ४ मपधनिसरिग ५ गमपधनिसरि ६ रिगमपधनिस ७ एतद्देददसो वेता तदसो वेतमूर्धेना
 सरिगमधनि निपध २ धनिसरिगमप ३ धनी सरिगम मपधनिसरिग ५ गमपधनिसरि ६ रिगमपधनिस ७

गम.
 २

एवमष्टविंशतिः स्युः भेदाः संग्रामसंज्ञकाः एवंमध्यमग्रामस्य भेदा रुद्धामनीषिभिः ३७ अथ गमकभेदेन कदाच्यते मूर्धेनाम
 वा। स्वरस्य कयोगमक सङ्केदानधुना ब्रूते ३८ प्रतिहतिरंतदुतमुत्पन्नवतो हनिमुगार्द्धभोररवः मूर्धेना प्रतिमुना प्रथमं चा
 भ्यसनीया सुसाधकैः ३९ समूर्धेन हीनायासानिष्कर्षेण संयुक्ता एकाद्यं कभेदैः प्रतिहतिरुदाहता ४० ससरिगगमम
 पप धध निनि एवमर्कनिष्कर्षालंकारः सांका प्रतिहतिस्तर्हि धतिः परामश्यते हननं हमिति मुतो हतः ख्यातो हतोपि द्विवि
 धः स्मृतः घातघातप्रभेदेन कथितो भावस्वरिणा तथा वपरिजातकारः हतपूर्वं हताख्यः स्यात्तयैवाच्यर्षनामकः यावै हता
 हताभ्यां साध्यातघाततूरो हरात् ४१ हता हत इति ख्यातो हतैकत्र स्वरद्वयं एकत्र हन्यते यस्तु द्विवारं सद्दिग हतः ४२
 प्रतिहतिः सवास्यात्कीर्त्यते भावस्वरिणा यत्रैक हननाद्द्वैतत्रैवाना हतस्वरः ४३ अथाद्यं हतौ कथितास्तत्स्वतु हतः
 कथं अहतोपि च कथितास्त्रेधाज्ञातं कथं भवेत् ४४ तेषां ज्ञानमहं वच्चि विज्ञानं सुधीमतां वानाचिना निकथिताभ्युदासु
 मूर्धेना सुच निष्कर्षे घातघाताभ्यां सनंदेवरो हरात् साधियुसमघाताः सरु एका हतः एका हतो हननं घातः नखेनोद्दे
 ननं घातः स एव घातः घातघातशब्दोपि मंगलार्थं धोते को भवति घातघातो घातः ध्वंसः सत्त्वमंगलं ध्वंसक एव गरायतिः

गकारेधातः रगकारेधातः पुनयकारेधातः तकारेधातः एवं तं श्रुतं त्रौ हननेन विघ्नध्वंसो भवति नादोऽप्रतौ धातुधातेषां धातुधाते
 विवनिष्कर्णलंकारः धातुधाताभ्यां सदानंदः गान्नवर्णो विध्विधः त्रिचतुस्वरान्तकः चतुःस्वरसदानंदवत् त्रिस्वरेभेदः धातु
 धातुधातेन धातुधातुधातेन वासं जायते हतो नरो हताख्यो विगमकोचर्थनामकः एकत्र ह्यते यत्तु द्विवा संसृष्टा हतः ४६
 आरोहणावरोहणभ्यां द्विविधः परिकीर्तितः एकाहसाचाहस्यन्तस्मात् हतेरनुगमस्त्वन्तु इति ईर्तिविनाया स्याद् इतिः सैकीर्तिता
 एवं द्वादशधा प्रोक्ता इतिः श्रीभावसरिणा ४८ इति दक्षिणा तर्जनी विचारः अन्यद्विच धातुधातुधाते धातुधातेन तर्जनी धा
 ते मध्यमा अथवा मर्जन्त्यंगुलि विचारः सारिकोपरितं श्रुतु निक्षिप्य वामतर्जनि यवमात्रं ह्रस्वसंख्यं दक्षिणेनाहतिर्भवेत् तदा
 संजामते नादोरिषमस्तु स एव हि ४८ तथा विनायदा धाताः कृतो दक्षिणा पारिणा नादो ओंकाररूपोऽस्ति स एव सस्वरः स्मृतः
 ५० प्रथमा तस्य शतस्य सस एव हरो हरिः हरिर्नो निश्चितं ब्रह्म स जत्यक्षरं संहित ५१ प्रमासस्वराख्याता दीती पारिस्वरात्मी
 का तृतीया गस्वरात्तेया चतुर्थी मस्वरात्मीका ५२ पंचमोपस्वरसंज्ञिका ख्याता षष्ठिस्वरसंज्ञिका शनिस्वरा प्रोक्ता श्रीजना
 ईन सन्तुता ५३ एवमारोहणं कृत्वा व्रजेत्यङ्गस्वरप्रति तथा वृहणी कृत्वा धारोऽतथातानुसारतः ५४ तदा साम् ध्वेना प्रोक्ता

त्रेमंडं वसस्वरं सादिकेतरमंशस्यास्थानयत्रविर्भेदिनि ५५ नपास्वरात्मकोमंकुलाकुलनियोजितः तत्क्षरात्कुरुतेमृतंसा
 धकस्यनसंशयः ५६ आत्मासस्वरः प्रोक्तोशिरोरस्वरउच्यते हस्तौगांधरएवस्याद्दक्षस्मान्मध्यमस्वरः ५७ पाश्वैयिचमरा
 वस्यात्कटिधैवतसंज्ञकः पादौनिषादएवस्यात्पङ्कगम्हर्षेनाभवेत् ५८ अस्यापुरस्त्रियाप्रोक्ताचोतमालक्षसंज्ञका मध्यमादण
 साहस्त्रीसाहस्त्रीस्यात्कनिष्ठिका ५९ तस्याः पुरस्त्रियात्वेवंवाद्यमोरपि मृच्छनायापुरश्चर्यासिद्धेनाकारयेकुरुः ६० प्रसा
 ध्यामृच्छेनाशहृद्यत्वंकारान्विताभवत् आलंकारान्वितासेयत्रिविधाजायतेपुनः ६१ औडवापाडवांस्पर्शागगसृजति
 सत्वरं घाताघावीषमावृतिः समाघातादिकास्मृताः ६२ सोमथसकलकल्लोक्तलक्षणा प्रतिहृत्वेतिरंतमुत्सलवतोहृतिपु
 गातूगमोरवः हृतिस्तदक्षीकरव्यापारः हरिद्वयमपिदक्षिणकरव्यापारः तदंतर्गतदतमुत्सलनंदक्षिणकरतन्यवावामक
 रतर्जन्यंदक्षिणकरव्यापारः तर्हिअसंभावः तस्माद्वाकरोरव्यापालक्षणीयः वामकरतर्जनीहतमुष्णाल्पकोर्यः उर्ध्व
 निषादपर्यंतंनोत्वापुनः षड्गवयंतसमानोय तथैवपुनर्दक्षिणकरतर्जन्यापाहृतिः प्रतिहृतिः सदस्वरोपरिज्ञेयातेवां
 कैः सधनिः क्रमात्तद्विराहतस्वरपृतिः लक्ष्यतेसास्वलक्षणात् ६३ षड्गसंदन्यतेनोत्थाल्यपुनः षड्गप्रकाशमेतर्हिष

ऋष्यचैकांकरुशकलद्वयेनहि साक्षांकोतिस्वरोद्योतिमध्यगः प्रतिहृतिर्वदेत् ६५ तस्योदाहरणं ससरिरिगगममपधधनिनि इति
 प्रतिहृतिः ९ घातकः पूर्वपूर्वांकोतस्यतस्यस्वरस्यच साक्षमच्छलनमिदमाहसामपिचक्रवं- हृतिर्दितीयानास्तेवतस्मात्स
 स्वरएवहि निसयोद्योतकावकौतस्माद्देतः प्रतीयते तदुदाहरणं सरिगमपधनी अहृतिः २ आहृतिः कथितासद्भिः पूर्व
 स्वरप्रदर्शनात् षड्संवाधगमनंनिरूपयतंयदाभवेत् ६६ तदावनुहृतिप्रोक्ताभावभेदेनधोमता उदाहरणं सरिगमपध
 नीस इतिअनुहृतिः हृतिंविनास्वरेयत्रयदाप्रतिहृतेक्रिया सैवानुहृतिः प्रोक्ताश्रयजनादेनसुनुना उदाहरणं स
 रिगमपधनी इतिअहृतिः ४ स्वरसंवादगमनं गतागतंयदाभवेत् नामहृतस्यतर्जन्मातदेवादोलितोमः ७० तदु
 दाहरणं स री ग म प ध नी इत्यादोलिः ५ गतागतंदित्रिवारंमर्कपरिकीर्तितं सै २१ २१ ३२ ३२ ३२ ४३ ४३ ४३
 ५४ ५४ ५४ ६५ ६५ ६५ ७६ ७६ ७६ नौ १७ १७ १७ इतिगमकं ६ वामस्यैवाकरस्यैवकंपस्मर्जनीकंपनं उदाहरणं ग स रि
 ग म प ध नी इतिकंपः ७ त्रिवारंचेत् ससेवामतर्जनीस्थाय्यधुरः संसरंयदा एकाहस्यास्वराणांतत्तद्यधरांसमु
 दाहृतं एकादिमष्टमयंतघषरांसमुदाहृतं एकादिमष्टमयंतघषरांसास्तुतिर्भवेत् ससससस इतिघषरां ८

 एन.
४

स इति स्मृतिः ८ घातं कृत्वा स्वरेषु स्मिन् घातेन पातमुद्रणं गमको मुद्रितः ख्यातः क्रियादक्षिणपारिजा घातस्य प्रथमांक
 स्यात् द्वितीयः पादसंभवः घातः पातः पुनर्घाता इत्यं कश्चित् यमं मतं स रि ग म प ध नी इति मुद्रितः १० स्वरमाह स ग म नं
 स्वरमायत्र जायते त्रिस्वरादिभेदे ध्वं यत्सा सद्भिर्दतिरिति स रि ग म प ध नी इति दतिः ११ अग्रतस्या स्यात् कर्षणं कर्षेसा
 र्प्यं तं त्रीप्रकर्षणत् परमाता कथिता सैवता भदात्मजा त्मेज १२ तीतीयकर्षणं द्युपतदुच्चतामता सतां १३ सघाते यो वि
 लेवोक्तिसशमः कथितो बुधैः १४ आदोलनाई विकर्षणस्यात् १५ विप्रमुक्तिरुद्धीडका १६ दतिमाह रिरेव स्यात् यशस्पर्श
 नमिरितं १७ दृढादतिरुद्धैर्न्यस्यात् १८ निजितानुररीकृता १९ दततुर्ध्याशवेगेन तिरिपस्रुतिवेगवान् २० दत्तनिवांश
 वेगेन स्फुरितस्फरणाद्भवेत् २१ लीनरुद्धतवेग २२ दोलितोलधुवेगेन २३ वल्लिर्वक्रप्रवेगता २४ निज्जांतस्मिपुश्छाने
 पुधनध्वननवेवान् त्रिमिलोसौ त्रिभेष्ठानै त्रिभिभद्वलस्यते २५ ललिरवग्रंथिलः कंठः कोमलः कुरुलः स्मृतः २६ स्वर
 रमग्रीममाह स निवृतः सुमानेन २७ स्वरुतः स्मृतः २८ सुवितः सुमानेन २९ कंपनं छावनाद्भवेत् ३० हृदयंगमहुंकारं
 भीरोहुंफनाद्भवेत् ३१ मुखमुद्रणा संभ्रतो मृदितो मुद्रणाद्भवेत् ३२ स्वरणां च मनाद्यस्यानमितः परिकीर्तितः ३३ उ

आसितः क्रमाद्घनरूपकादीनुत्तरोत्तरान् ३७ एकां संमोश्रणान्मोश्रः कथितो भरतादिभिः श्रुतिभेदाभिप्रायतस्य नौकागौरव
 भीतिनः दक्षिणांगुलिसं दत्तं त्रौ जन्मति नौश्रुलः कं पादिरद्विरतत्वेन स्वरः कैवल्यमश्रुते स्वरो हुं शब्दसादृश्यात् हुं कृतः प
 रिकीर्तितः स्फालनज्ञानविज्ञाताज्ञानः मध्यबहुः स्वरः पुनरग्रेसमृद्भूतोप्यकास्फालनसंभवः शारिरोपिच हुं शब्दो ह्य
 तेचिबुके भवेवैत् २ उभतस्थानकंगत्वाप्यधोगच्छतिमोस्वरः अधः पुनः समृद्भूतोज्ञातमध्यगतास्वरः एकास्फालनसंज्ञा
 ताश्रुवितेश्रुवनरुवेत् शारिरोपिसविज्ञेयो वदनोत्क्षेपनोद्भवः एकास्फालननावेन सर्वेते बोधमागता स्वरा नष्टानभिप्रा
 यधर्षण छर्षणो भवेत् ४ अवधर्षणमप्येव ज्ञेयं तदवधर्षणान् ५ विकर्षणं तदवस्थास्वस्थाने विकल्पते ६ स्वरस्याभि
 भवं नैव्यं अंगुव्याकुर्मनी विभिः ७ हतादर्वहताः ख्यास्यातपैवाचर्थनामकः ८ हताहत इति ख्यातो हत्यैकत्र स्वरद्वयं ह
 तोतराः हतः ख्यातो गमाकोचर्थनामकः ९ यतुर्थो शब्दत्रयोसो दुततिरियो भवेत् १० मृत्तिका लविभागेन सोयं बहुवि
 धो मतः एकत्र हस्यते स्तूद्धिरो वारं सद्गिर हतः १२ आरोहणवरोहभ्यां द्विविधः परीकीतः स्वरद्वयमभिप्राय्यकामह
 तांगुलिक्रिया भवेदुर्ध्वमधोयातिनज्जो गालुरुदाहता १३ स्वरत्रयमभिप्राय्यस्थालुः पूर्वद्वेत् १४ दूर्ध्वयत्रैकहनना

तत्रैवानाहृतः स्वरः १५ शांतसंज्ञाकृतस्त्वैस्वरः शांतिसंभवाः १६ हुं कृतस्त्वैकदेशत्वात्पुनरावृत्तौ १७ अग्रेगत्वा
 निवृत्तौ सौ पुनः स्वस्थानवच १८ यश्चाद्भुत्वनिवृत्तासौ अग्रस्थानकसंज्ञकः १९ एवमभ्यास्य मूर्ध्ना तु गमकां चितविग्रहं पु
 नः स्थाप्य प्रभेदेन मूर्ध्ना स्थाप्य संभव एव बहुविधा भेदाः कथिता भावसंरिणा अथ तान प्रभेदानां संहंतिकथ्यते धुना यश्च
 यनपुनस्तानौ योगइत्यभिधीयते एकस्वरदिता नानायोगान् ब्रवीमि तांश्चरा कस्यप्यहवितेन तान् सर्वान् न्वधारय यस्य कस्य
 चरागस्य विस्तारो यं क्षणाद्भवेत् स इति प्रथमस्तानस्त्वेकस्वरसमूहः मरीसेन समा युक्तकथितं भरतादिभिः एकस्वरप्रयोगे
 यं प्रथमकथितो मया गमका गमकोद्भाष्ये मगमकं चोक्ता त्वधुनोच्यते यद्गर्धनसंयोगात्सरिसेत्तुदाहतिः एवं गमकयोगेन
 स्वरिभेदा भवंति हि इति तान विवेकः १ अथोत्तरामूर्ध्ना याद्वितीयतान विवेकः द्विस्वरं ताना मादाय योजय प्रलवेन च सोमयं
 भवेत्समरिमारिसमेति द्वितीयकः घर्षणेन समा युक्ता स अरिपतिक्रमात् अनुस्मारिकारस्या सघषणेन सेन च रिसय
 एव संयुक्तो द्वितीयः कथितो मया एवं तान द्वयं साध्यं स्वरिकं यप्रभनेः इति द्विस्वरतान विवेकः अथ त्रिस्वरतान विवेकः सग
 रित्तिस्वरस्ताने मरिः सेन प्रयोजितः त्रिस्वरः प्रथमो योगे गमकेन युतो यदा सरिग आरिसेत्येवं घषणेन पुनः क्रमः गङ्गा अ

स्वरूपेण स अरिग अरिग अरिग वं म क भेदेन षडेः स्त्रिस्वरः क्रमः नाना रूप प्रमोदास्ते साधनीया विनक्षरौः सरिग मा यो धानी
 य म रि से ति क्रमो भवेत् नदा स प्रशनी ताना न्यं ता वि श त्या या स ह रि ग म य नी धे ती म रि सा ष ड्त्र वो भवेत् नदा स प्रशनी ताना धा
 तानि श त्या स ह सरि ग म य ध नी ये ती म रि ष ड्त्र वे न स्ति नदा स फ श तं ताना या ता विं श त्या स ह सरि ग म य ध नी मे ति रि स प लो
 व सं यु ता म ध्य मे ष र्ष रो नै व भे दा स्ते ते त ये व च २५ स री म य ध नी गे ति रि स प लो व सं यु ता गां धा रे ष र्ष रो नै व ष ड्त्र वे न द क त्या
 नं स ग म य ध नी री ति स प लो व सं यु ता ष ड्त्र वे न भे द सं यु ता क पि ता भा व स्त र र २७ रि ग म य ध नी से ति सां ता भे द यु ता भ वे न
 ष ड्त्र वे न प्रो क्ता श्री ज नार्दन स्त र २८ रि ग म य ध नी से ति सां ता भे द यु ता भ वे न सं ख्या च सर्व भे दा ना प च सा ह स्त्री का भ वे न च त्वा रि श
 ष ड्त्र वे न प्रो क्ता श्री ज नार्दन स्त र २९ अं ति म स्वर मु धा र्प्य ष ड्त्र वे न च र ये त्क मा त् तै क्र माः क पि ताः स्ते यां सं ख्या ने त्रां क र म तः ३०
 क्र म यो गो म या नो क्तो स ताना न र्गं तो य तः क पि तो भा व भे दे न ताना न यो ग स्य नि नि स्त रः ३१ द्वि स्वरं त्रि स्वरं वा पि च तु स्वर म या पि
 वा क्र म किं चि द्वि ले ख्या दौ ष ड्त्रः ष ड्त्रो प रा धः ३२ स्वर स्थायः स चे द ग्रे म स्त रं स्त र थो लि खे न् पुरो तो वि लि खे हि मा न् स्वरानु
 पार व र्ति नः ३३ म ल क्र मा क्र मा त्प द्ये शो षः प्र स्तार इ द शः रा ग रा गा नु सा रे रा क र्त्तव्य यो ज नं क्र मा त् ३४ सु धी मि स्त त्स मा भा

रम.
 ६

अंततगमकयोगांश्चकृत्तितुमयाधुना २५ लिख्यतेसुज्ञबोधार्थतान्भृगुधर्मसामने चतुस्वरः प्रमेदास्तेचतुर्विंशतिसंज्ञ
 या ३६ एवौकैः क्वंमनेदैरनंताप्रभवंतिते १२त्रवेनमरिसेनरिसेनापिकचिकचिन् ३७ एवंपञ्चवमेदेनस्त्वनतास्तेभवन्तिहि
 इतिचतुस्वरयोगः अथपंचस्वरप्रयोगः अथपंचस्वरोत्तानपञ्चवे आरोहणंतुतानस्यापक्षवत्त्ववरोहणं ३८ सरिगमपता
 नस्यात्पय्यमरिसपञ्चवः पञ्चवाद्यसरेप्रोक्तघर्षरात्वतिकोमलं ४० तदायोगाः सभारव्यानाविंशमासहितंशं स मरिस स
 रिग १ मरिस गसरो ४ सरिमरिस रिसग १ मरिस ५ रिगसरिस मरिस सगरि ४ मरिस ६ गरिस

वरिगम	रिगसम	सरिगम
रिसगम	गरीसम	रिसगम
सरिसम	सरीमग	सरि

 वरिस सरिगम रिगसम समरिग मसरिग रिमसग मरिसग समगरि गसमरि समगरि मसरि

रिसगम	गरीसम	रिसगम
सरिसम	सरीमग	सरि

 मरिस रिसगम गरीसम गमसरि मगसरि रिगमस ॥ गरीमस रिमगस मरिगस गमरिस मगरिस ॥ सारिगम

रिसगम	गरीसम	रिसगम
सरिसम	सरीमग	सरि

 मरिस गसरोम रीसमग सइतिपञ्चनः रीसगमपसगरीमय एवंचतुर्विंशतिपांतः ॥ रीमपममपसारिसं २ एवंचतुर्विंशतिः सरि
 पमग गरीस ३ एवंचतुर्विंशतिभेदः स्फः सगमपरि एवंचतुर्विंशतिभेदाः सरिगमपसः ५ आस्थापिचतुर्विंतिभेदाः एवंगमक
 रहिताः शतोत्तरभेदः गमकप्रभेदेनयावत्योगमकभेदाः स्तावंतिशतानिविशस्रस्कः इतिपंचस्वरानानविवेकः अथषड्वाता

नविवेकः सरिगमपमगरिस एवंविंशसासहितंशतंभेदासरिगमधप यय्यसरिसा आयमपितयैव सगमपधरिसेतिपञ्चत्रयः आ
 स्थापितयैवभेदाः रिगमपधसेनिविनापञ्चत्रयः अस्थापितयैव सर्वेविंशसासद्विशतिभवेत् गमयुक्ताश्चेत्तावन्तीसविशसासद
 सदृशतानिष्कः पाडवातानप्रकरणा अथसंदर्शनानाकरथंतेसरिगमपधनीसासनिधप मगरिसा समग्रहः मूर्च्छना सरिगमप
 धनिस सनिधप मगरिस अतितग्रहः मूर्च्छनासससस ररररि गगग मममम पपपप धधधध निनिनिनि सससस सससस
 निनिनिनि धधधध पपपप मममम गगग ररररि सससस इत्यतीतसमगात्रवर्णालंकारः ससस रररि गगग ममम प
 पप धधध निनिनि ससस ससस निनिनि धधध पपप ममम गगग रररि ससस इतिसमग्रहविषगात्रवर्णालंकारः सस
 स रररि गगग ममम पपप धधध निनिनि ससस ससस निनिनि धधध पपप ममम गगग रररि इत्यतीतविषमत्रव
 र्णालंकारः ससरिगगमम पपधधनिनिसंससंस निनिधधपप ममगगरिसस इतिसमग्रहकाव्यालंकारः ३ ससरि
 रिगगममपपधधनिनिसस संसनिनिधधपपममगगरिसस इत्यतीतग्रहनिष्कषः सससरि गगगम पपपध निनिनि
 स सससनिधधधप मममग रररिस इतिसमग्रहविषुः सससरि गगगम पपपध निनिनिस सससनि धधधप मम

रम.
७

मग रिरिस मम इत्यतीतग्रहविंदुः सगपनि नियमगसइतिसमग्रहम्फञ्चयः सगपनि निगसइत्यतीतग्रहम्फञ्चयः ५ सगपनि
नियमगस इत्यानागताम्फञ्चायः सरिरिगगमम ममपप पपपपधधधधध धनिनिनि निनिनिनि सनिनिध धधपपपप
मम मममग गगगग रिरिरि रिरिरिस इतिसमग्रहसितालंकारः ६ सरिरिग गगमम ममपप पपपध धधधध धनिनि
निनि निनिनिस धधप पपमम गमगगग गगगरि रिरिरि रिससस सससस इत्यतीतग्रहसितः सरिरिगगममप पधध
नि निधधप पममगगगरिस इतिसमग्रहप्रेस्वितः सरिरिग गममप पधधनि निधधपपममग गरिस इत्यतीतग्रहप्रे
स्वितालंकारः सगग पंपनि नौपंप गगस इतिसमग्रहसिमः ७ सरिग गमप पधनि निधप पमग गरिस इतिसमग्रह
धिप्रछादनः ८ सरिग गमप पधनि निधप पमग गरिस इत्यतीतग्रहसंधिप्रछादनः ससस रिगमममपधनिनिनिध
पमममगरि इतिसमग्रहोद्गीतः सरिरिग मपपपध निधधधप मममगगरि इतिसमग्रहोद्गीताः सरिगग मपध
धधनिधपपप मगरिरि इतिसमग्रहत्रिवर्गः १२ एतेआरोहावरोहचतुर्विंशत्यलंकाराः सगरिमगपम मधप पनिध
धपनि निधध धमप पगम मपग गसरि रिस इतिमंशदिसंकारि गसरि मरिग पगम धमप नीपध सधनि धसनिध

निसध मधय गयम रिमग सगरि इतिमंसमध्यसंचारि गरिस मगरि यमग मधयम निधय सानिध धनिसा यधनि यमध गमय रिग
 म सरिग इतिसमग्रहसंज्ञासंचारि सगरि मगयमंध पनिधस सधनिध यमयगमरिगस इतिसंचारीप्रस्तारः सरिस रिगरि
 गमगमयमयधयधनिधनिसनि इतिसंचारीप्रसादाः सगरिमस रिमगय रिगयमधय मधयनीम सधनीयसनिधयमनिध
 मगयध यगरिमयमरिमयगस इतिसंचारीसध्यावतः सगरिममरिगस रिमगय यगमरि गयमध यमयगमधयनि निधयम
 इतिसंचारी रवतितः सगमरिमय गयध मधनि निधम ययग यरिमगस इतिसमग्रहसंचारिवर्तः सरिग रिगगमय
 मयध यधनि धनिसा सनिध निधय ययमग यमग मगरि गरिस इतिसमग्रहोक्षेमः संचारि सत्यसरिसरिरिगरि
 गगगमग मममयम यययधयध यधनिध इतिसमग्रहसंचारिर्विंदुः सरिगरिमगम गमयम यधनिध इतिसमग्रहसं
 चारीउहाहितः मममसमयययययधयधयधनिनिनिमनि समग्रहसंचार्युग्मिः सरिगममगरिस रिगमययमयमरि
 गमयध ययमग मयधनि निधयम इतिसंचारीसमसमग्रहः सरिरिसरिगगरि मममग मययमम यधयधयधनिनि
 धनिससनि इतिसमग्रहसंचारिप्रेखः सरिमगसरिगरिमरिगममगयगमयमंधयययनिध इतिसमग्रहसंचारिनिष्कृति

गम.
 ८

तः सरिसरिगसरिगमरिगरिगमरिगमपगंमगमपगपपधमपमपधनीयधपधनिपधनिससंनिसनिधसधपनिधनिधपनि
 मंधपधममधपमगपमपमगपमगरिमगमगरिमगरिसगरिस इतिसमग्रहसंचारीकमालंकारः सरिपमगरि रिगधपमग ग
 मनि धपममपसनिधपसनिमपधनिनिधगमपध धनिरिगमवपमसरिगम इतिसमग्रहसंचार्युद्धिदितः सरिगरिसा
 गरिसागरिस रिमगरिमगरि गपमयामधपमधपम पनिधपनिधप धसनिधनिध सपधनिपधनिनिमपधमपध धगम
 पगमप परिगमरिगम मसगमसगम इतिसमग्रहसंचारिरंजितः सपममगरि रिधपमग गनिधपम मसनिधप समपधनि
 निगमपध धरिगमप पसरिगम पतिलेखः इतिसमग्रहसंनिवृत्तकः ससरिगम रिरिगपम गगमधप ममपनिध पपधसनि
 ससनिपध निनिधमपधधपगम पपमरिग ममगसरि इतिसमग्रहसंचारिवेणूः सरिमरिसरिसगपगरि गमधमग पपनि
 पम पधसधप सनि पनिसि निधमिधनि धपगपध पमरिमपमगसगम इतिसमग्रहसंचारिललितः सासरिस संरिग
 रितासरिगंमगरिस सरिगमपमगरिस सरिगमपधपमगरिस सरिगमपधनिपमगरिसासरिगमपधनिसा ससनिससं नि
 धनिससंनिधपधनिससनिधपमपधनिसा सनिधपमगरीमपधनिसा सनिधपमगरिमपधनिसा सनिधपमंगरिसाइ

निसमग्रसंचारिहंकारः सगरिसरिसगरि गयमगमधयम पनिधय धमनिध सधनिस निधनिधमयध यमयमरिगमग सरि
 गअनितालः इतिसमग्रसंचारिहादमानः सगममरिस रिमपगरि गयध धमग मधुनिनिपमपनिससधय सधयपनिस नि
 यममधुनि धमगमधु पगरिरिगय मरिससगमइतिसंचार्यवलोकिनः इतिसंचारिपचुवित्यलंकारः ससरिगमयधनिसस
 इतितारमंडप्रसन्नः ससनिधयमगरिससइतिमंडतारप्रसन्नः ससरिरिससरिस रिगगरिरिगगममगगमगममयय
 ममयम ययधयययधयधुनिनिधधनिधनिससनिनिसनि ससनिनिससनिनिसनि निनिधधनिनिधनिपयधधयय
 धय ममययमयम गगममगगमग रिगगरिरिगइतिसमग्रहावर्तकः ससरिरिससरिरिगगरिरिगगमगममययममयय
 धधययधधनिनिधधनिनिधधनिससनिनिससनिनिधधनिनि धधययधधययधधययममययधधययधधुममगग
 ममगग रिरिससरिरि इतिसमग्रसंप्रदानः सगसगरि मगरिमग यगयम धमधय निपनिधसधस ससधसधनिपनि
 य धमधमयगयगमरिमरिगसगसइतिसमग्रविधुतः सरिसरि गरिगमगम यमयममयमयधयधयधयधनिधनिसनि
 सनि निनिधनिनिधनिधयधयधधमयमयययमयमगममगमगरिमरिमगरिगरिसरोसरो इतिसमग्रहायलोः ससग

एम.
 ८

सगरिरिमरिमगग पगपममधमधययनिवनिधधसधस संसधस धनिनिवनिधधमध मययगयगममरिर्मरी गगसंगस
समग्रहोत्तासितः सांसासाद्विनियइतिप्रन्नादिः सासासा इतिप्रसंन्तानः सासासा प्रसन्नाद्यंतः सासासा त्रसनमध्यः क्रमे
णस्वरसंदर्भमलकारंप्रचक्षते क्रमेनस्वरसंदर्भस्तूर्द्धेनावीशुरूतानेषुक्रमेषुचवर्ततेतस्मातेष्वप्यलंकारत्वमागतमितिवा रिजा
तोक्तमसिद्धमतोरत्नाकारोक्तलक्षणमंगीक्रियते तदेवआह विशिष्टवर्णसंदर्भमलंकारंप्रचक्षते विशिष्टवर्णसंदर्भस्तु आलं
कारेष्ववदश्यते ननेषुतस्माद्विशिसंदर्भमेवालंकारलक्षणंसिद्धं अलक्रियतेरगोनेनेसंकारः रागाद्याभिन्नयः सनुचतुर्हीत्या
प्यावरोडावरोहसंचारिभेदात् तत्रप्रथमंस्थाय्यलंकारः समैवचतुर्हीत्यस्यभेदास्पृः तत्रस्थापिगतञ्जुवेमेवामाद्यंततयोरेकः
स्वरलेखापिनिश्चिताः प्रसन्नदि प्रसन्नांतप्रसंन्नाद्यंतसंज्ञकः ततः प्रसंन्ना मध्यस्यांसंचमः क्रमरेचितः प्रस्तारोधप्रसादस्या
त्समैतेस्थापिनिश्चिताः मंडप्रकरणेतस्यान्तर्द्धेनाप्रथमस्वरः सएवद्विगुणास्यास्तारः षड्वः षड्वोथवाभवेत् मंडपरपरस्ता
रः प्रसन्नोद्देश्यपि मंडस्तारस्तदिप्रस्थानांदोविंदुशिरोभवेत् उर्ध्वरेखाशिरस्तारे लिखौत्रिः षठ्ठास्तुतः मंडद्वयात्यरेतारेप्रसं
दिरुदिरितः मंशनंदोजितः सोमोग्रीवोभालः प्रकाशकः इत्यन्यान्यपिनानिमुनयः संगिरंतिह ममारभ्याग्निमंगत्वापुनः पूर्व

स्वरं वदेत् मंदं संज्ञमलकारमाजनयो वदत्सुधीः नदः स्याद्मकैनात्र द्यपं द्विर्द्ववत्सुनः जितः स्याद्भुक्तालेनैकं जितं ह्यमान
 योः गुरुकालेन सोमस्यात्स्वर्दयेन द्वावन् ससगगरिसस १ रिरिमम गग रिरि २ गग पप मम गग ३ मम धध पप मम ४ पप
 निनि धध पप ५ धध सस निधध ६ इति सोमः प्रसन्नं मध्यश्च सगौरिगौरिमुच्चार्य नगौरिगौरितयैव च श्रीवंतपुद्गयेनात्र हन्मा
 नवदत्सधिः सगरीगमगरिस १ रिमगमपमगरि २ गयमपधयमग ३ मधयधनिधयम ४ यनिधनिसनिधय ५ सधनिधयध
 धधनीस ६ निधयधमपधनि ७ धमपमगमपध ८ पगमगरिमप ९ मरिगरिसगम १० इति श्रीवः क्रमरेचितश्चेति नाम द्य स
 गौरिमसमुच्चार्य मगौरिसौतयैव च दुनाभ्यालघुकाळेन भालं वदति मारुतिः सगरिममगरिस १ रिमगपपमगरि २ गयमधध
 यमग ३ मधनिनिधयम ४ गयनिधससनिधय ५ सधनिधयधनिस ६ निधधममपधनि ७ धमपमगमपध ८ पगमरिगि
 मप ९ मरिगससरिम १० इति भालः प्रस्तारश्चेति नाम द्य सगरिमौगरीगश्चरिसाविति स्वरश्चेतै हन्मान दुनालेन प्रकाशाख्यम
 मरुवीत् ससरिरि गग २ गरिगरिस १ रिरिगममपमगमगरि २ गगममपधयमपमग ३ ममपधधनिधयधयम ४ पपध
 धनिनिसनिधनिधय ५ ससनिनिधधयधनिधनिस ६ निनिधधयधमपधयधनि ७ धधयधममगमपध ८ पपममगगरि

रम.
 १०

रिगमगमपु ६ ममगगरिरिसरिगरिगम इति प्रकाशप्रसादश्चेति नामद्वयः विलीर्णनिष्कृष्टगान्धर्वाः सदृशाः विरौविषाद्यथा आ
 धुंरीर्ध्वं त्रयं प्राह द्वितीयं ह्रस्वमेव च विंदुं विदुः त्रयैरापि ह्रस्वात्साह विंदुना सासासारि सरिरिग गागागममामामाप पापापाध
 धाधाधानि नीनीनीस सासासानि नीनीनीध धाधाधाव पापापाम मामामाग गागागारि रीरीरीस इति पारिजातोक्तविंदुः
 संचारी प्रस्तावभ्यञ्जोयौ सदृशौ यत्रैकोत्तरवद्धामिधारावृत्तिमिरुदाहताः आरुह्यंते स्वाराः प्राहुरसितंतं शिवप्रियाः स १ सरि
 २ सरिग ३ सरिगम ४ सरिगमप ५ सरिगमपध ६ सरिगमपधनि ७ सरिगमपधनिस ८ स ९ सनि १० सनिध ११ सनिधप १२
 सनिधपम १३ सनिधपम १४ सनिधपमगरि १५ सनिधपमगरिस इति ह्रस्वसितद्वितीयोदाहरणं संगीतरत्नाक
 रे प्रेरवत्तसंगीतरत्नाकरस्थपव एकीतरस्वरद्वयकपुर्वयुतं परं कमादारोहणं यत्र तदा सिमं प्रचक्षते ससगग १ रिगम
 मगगपप ३ ममपध ४ पपनिनि ५ धधसस ६ ससधधेत्यवरोहः आक्षिप्तो द्विविधः द्वितियोदाहरणं संगीतरत्नाकरोक्तं यद्वैल
 खितं संधिप्रष्टादसंचार्युपयोरैकं वाधं द्विगारमुच्चार्य स्वरं द्वितीयमेकदा तदा दीर्घं तृतीयं स्यात्तदोद्गीतः प्रकीर्तितः ससरिग
 १ रिगमा २ गगमपा ३ पपधनी ५ धधनिसा ६ ससनिधा ७ निनिधप ८ धधपमा ९ पपमगा १० ममगरी ११ गगरि १२ इत्युद्गी

नः उक्तीषोपिद्विविधः द्वितियोदाहरणं कर्त्तव्यमुक्तं आपत्स्वरंचतुर्वोरं द्विर्वोरंचद्वितियकं सकृदुक्तात्तृतीयंचतथासकृच्चतुर्थकं उदा
 हितमलंकारो हन्तसताश्रुतिर्नितः ससससरिरिगम १ रिरिरिरिरिगममय २ गगगगममयध ३ ममममयधनि ४ ययययधध
 निस ५ ससससनिनिधय ६ निनिनिनिधययम ७ धधधधययमग ८ ययययममगरि ९ ममममगरिस इति उदाहृतः उदा
 हितोपिद्विविधः द्वितियोदाहरणं कर्त्तव्यमुक्तं नतिमस्यत्रिरावत्यात्रिवर्णावर्णासयमु सरिगगग १ रिगममम २ गमययय ३ मय
 धधध ४ यधनिनिनि ५ धनिससस ६ सनिधधध ७ निधययय ८ ययममम ९ यमगगग १० मगरिरिरि ११ गरिससस १२ इति
 त्रिवर्णाः त्रिवर्णोपिद्विविधः त्रयाणानुद्धिरावतौ यवेरागुरुदीरितः ससरिरिगग १ रिरिगगमम २ गगममयय ३ ममययधध ४
 ययधधनिनि ५ धधनिनिसस ६ ससनिनिधध ७ निनिधधयय ८ इत्यवरोहिक्रमः इति वेणुः वेणुरपिद्विविधः इति आरो
 हलंकारः सरिगमौपगौयत्रिरिसौ सरिगरी सरिगमौगुरुद्वेनैवसमंशद्वितसमवेत् सरिगममगरिसा सरिगरिसरिगम १ रि
 गमययमगरिरिगमगरिगमय २ गमयधधयमगगमयमगमयध ३ मयधनिनिधयममयधययधनि ४ यधनिसासनिधय
 यधनिस ५ सनिधययधनिससनिधयधनिस ६ निधयमममयधनिनिधययमयधनि ७ धमयगगमयधधययमयगमयध ८

राम.
 ११

पधनिससनिधयपधनिसधसनिधय ईतिमंशदिः अयमविद्विधा सगौरगौमगौयत्ररिगौरसौर गमौसगणयुक्तौ
 सौमद्रमध्यसुशोभितः सगरिगमगरिगरिससरीगम १ रिमगमममगमगगरिरिगमय २ गयमयधयमयमयमगमयध
 ३ मयधयनिधयधययममयधनि ४ पनिधनिसनिधनिधनिधययधनिस ५ सधनिधयधनिधनिधययधनिसा ६ नि
 यधयमयधयधययममयधनि ७ धमयमगमयमयममगमयध ८ यमगरिगमगमगरिरिगमय ई मरिगरीसरीसरीगरीग
 रीरीससरिगम १० इतिमंशमध्यः २ अयमविद्विधः २ मंशतश्चसविजयोनगणोनविभूषितः सद्युंरिद्युंगौचयस्मिन्मगौरि
 रगौसरी मंशस्थानं चयस्यांतेमंशतंतं प्रचक्षते ससरिगिगमयरिगरिस रिगिगममयमगममगरिगममययधायमयमग
 ममययधयनिधयधयमययधयनि निसनिधनिधय ससनिनिधययनिधनिधयनिधय निनिधयययमधयधययधय
 ययममगयमययममगगरिमगमगरिमम गगरिसगममरिस इतिमंशतः ३ अयमविद्विधात्यक्कांतरंस्वरं दंड्यस्मादारम्य
 नेपुनः पुगतादकसमारोहंतदाप्रस्तारउच्यते समरिपगधमनिधस सपनिधयगयरिमसइतिप्रस्तारः आयमविद्विधा ४
 आद्यद्वयं त्रिरावसानतीयं चतुर्थकं कायत्रप्रसादनमकंकारंजगुर्कधाः सरिसरिसरिगरि रिगरिगिरिगम गमगमगम

रिग गरिगरिगसविइतिप्रसादः अयमपिद्धि ५ सगौरिमौसरिगौमोयस्मिन्नितिक्रमाद्देवत् अदतंतं विजानीयाद्गीतशास्त्रविशार
 ६ः सगरिमसरिगम रिमगप गयमधमपधमधपनिमपधनिपनिधसपधनिस सधनिपसनिधप निपधमनिधपम धम
 पगधपमग पगमरीपमगरिमरिगसमगरिगस इत्यादतः अयमपिद्धि ६ सगौरीमौमसरिगस सरिगमइतिइतिक्रमात् ६
 याभवेनराज्ञेयोत्तंकारस्मलितेबुधैः सगरिमसरिगससरिगम रिमगपगमरिरिगमप गयमधमपमगमपध मधपनिनि
 धपमपधनि पनिधससधनिधपधनिस सधनिपपधनिससनिधपनिपधमिमपधनिनिधम धमपगगमपधधपमग
 पग पगमरिरिगमपयमगरि सरिगससरिगममगरिसइतिरस्वलितः सवलितेपिद्धिविधः ७ आद्यर्कत्ततीयमुच्चार्यतुर्त्यदीती
 यमेवचपरिदतः सदाज्ञेयपथकलेनशोभिताः सगरिमरिमयगगमधम मधनिपयनिसधसधपनिनिपमध धमगयप
 गरिमसरिगस इतिपरिदतः परिदतोपिद्धिविधः ८ क्रमात्स्वरत्रयंयुत्रजगुराक्षेपकंबुधः सरिगरिगमपममपधपधनि
 धनिससनिधनिधपधपम पमगमगरिगरिसाइत्याक्षेपद्वुत्सेवोवा ८ आद्योदीर्घस्त्रिरावतस्वराहस्वस्तुतेरु पुनरायःस
 दीघोपितथादीर्घस्त्रोयकः विंदुसंज्ञेत्वंलकारेप्रोक्तगतिविचक्षरौः सासासारिसागरीरीरीगरीमा गगममगाया मामा

मापमाधापापापाधपानी धाधाधानिधासासासानिधाधानीनीनीधनीपाधाधाधामधामा पापापामपागामामामागामारी गा
 गगरीसाइतिविंदुः आपमपिद्धिधा अद्यस्वरंस्वरंचतुर्वारंदिवारंचद्वौतीयकं सकृदुक्ततीर्थचतथासकृच्चतुर्थकं ससससरी
 रीगमरिरिरिरिगमैगमयगगगममयध ममममययधनिपयययधधनिसससससनिनिधयनि निनिनिधधयमयधधधध
 ययमगपयययममगरिममममगरिस इतिउद्घाहितः उद्घाहितोपिद्धिविधा ९१ आघातुर्यास्त्रिरावतः पुनराघञ्चकाइत्यते
 स्युरलंकारेऽर्म्मिसंज्ञेसुखप्रदेसममममैसमरिवयपरिगधधधगधमनिनिनिमितिसयययसयनिमममनिमधगगगगध
 गयरिरिरियरिमसससमस इत्यर्भिः आपमपिद्धिधः सरिगानातधामस्यारोहणंचावरोहणंपुनरारोहणंयन्नसमंवदति
 जंसुधीः सरिगममगरिससरिगमययमगरिरिगमयमयध धयमगगमयधमयधनिनिधयममयधनिपधनिससनिध
 ययधनिससनिधयनिधयममयधनिनिधयमयधमगगमयध धमममयमगरिरिगमययमगरिमगरिससरिगमगरि
 सइसमः समोपिद्धिविधः ९२ इंद्वान्तरेस्वरइंद्वत्यक्काचारंभइइशः क्रमादेकैकहनांश्चैवरेवउक्तोमनिषिनिः ससमम
 रिरिवयगगधधममनिनिपयससससययनिनिममधधगगयपरिरिममसस इतिप्रखःप्रखोपिद्धिविधः ९४ आघतु

योस्त्रिरावत्यापुनः स्नादकमोभवेमवेत् क्रमादेकैकशान्निकूजितः प्रकीर्तितः समसमसरिगमरिपरिपरिगमपगधगमपध
 मनिमनिमपधनियसमपसपधनिससपसपसनिधपनिमनिमनिधपमधगधगपमगपरिपरिमगरिसमसमगरिस इति नि
 कूजितः निकूजितोपिद्धि १५ आद्यः स्वरक्रमात्सवान्पथगेकैकमावेजेत् आलंकारस्तुशेनस्यादनिवद्धः सुखप्रदाः सरि
 सगसमसपसधसनिमसरिगरिमरिपधरिनिरिसगमगपगधगनिगसमपमधमनिमसपधपनियसधनिधसनिमसनिमध
 सपसमगसरिसस निधनिपनिमनिगनिरिनिसधपधमगधरिधसपमपगपरिपसमगमरिमसगरिगसरिस इति श्येनः श्येनो
 पिद्धिविधः १६ सगौसगौसरिगोमः इतिक्रमोपदाभवेत् उद्घटितस्तदायोत्रादौनेनशेमितः सगसगसरिगरिमरिमरिगमपग
 पगमपधधमधमधनियनियनियधनिससधसनिधपनिपनियधपमधमधपमगपगपमगरिमरिमरिमगरिस इत्य
 द्घटितः उद्घटितोपिद्धिविधः १७ सगौरिगोसरिगोम इतिक्रमोपदाभवेत् रंजितः दलंकारः करुतातालशेमितः सगरिगसरि
 गमरीमगमरिमगपगपमपगमपगमपधमधपगधमपधनियनिधनियधनिससनिधनिसनिधपनिपधपनिधपमधम
 पमधपगपगमगरिमरिगरीमगरिस इति रंजितः रंजितोपिद्धिविधः १८ सरिगरिगमापचगरिसारिगमास्ततः संनि

दत्तः सविज्ञो सर्वदा सुखदायकः सरिगरिगमगरिसरिगमरिगमगमपमगरिगमप गमपमपधममगमपध धपधनिधपम
 मधनियसगरिगमप गमपमपधपनिधनिधपधनिसनिधपनिधपधपमपधनिधपमधुपमपमगमपधमग पमगमगरि
 गमपमगरिमगरिगरिसरिगमगरिस इतिसनिदत्तः संनिदत्तोपि द्विविधः १६ संनिदत्तस्वरैरेव द्विगुणः सन्प्रवर्तकः प्रवत
 कस्य वद्वोभेदाभावेन कीर्तिताः सरिगसगरिगमरिगमगरिसरिगसरिगम १ रिगमरिगमगमपगमपमगरिमगरिगमप
 गमम २ गमपगमपमपधमपधपमगपगमपधमपध ३ मपधमपधपधनिधनिधपमधुपमपधनिधपधनिः ४ पध
 निधपधनिसनिधनिसधनिसनिधपनिधपधनिसधनिस ५ सनिधसनिधनिधपधनिधपधनिस एवधनिसनिधपनि
 धप ६ निधपनिधपधपमधपमपधनिधपनिधपमधुपम ७ धपमधुपमपमगपमगमपधमपधपमगपमग ८ पम
 गपमगमगरिमगरिगमपगमपमगरिमगरि ९ मगरिमगरिगरिसगरिसरिमगरिमगरिसा १० इत्याद्यभेदः ससरिगिरि
 रिगगः मगगरिरिससरिरिगगमम एवं कलंदशकं मिति द्वितियोभेदः सरिगरिमगरिसरिगमसरिगरीगमगरिसरिगम ए
 वकलादशकं मित्वोभेदः इति प्रवर्तकः २० वेणुसमगमैस्तयः सरिगमैस्तथैव च समगमसरिगम १ रिपमपरिगमप २ गध

मगधमपध ३ पनिधनिमपधनि ४ पसनिसपधनिससपधपसनिधय ६ निमपमनिधमप ७ धममगधपमग ८ परिरिमगरि ९
 मसरिसमगरिस १० इतिवेणुः वेणुरपिद्विविधः २१ द्वाभ्यांद्वाभ्यांस्वरभ्यांयः संवादिभ्यांसुहुंकृतिः संपपरिरिधधगगनिनिममस
 ससममनिनिगगधधपरिपपसस इतिहुंकारः हुंकारोपिद्विविधः २२ आघंतुर्प्येद्विरावत्याह्लादमानः मुशोभनः ससममरिरिप
 पगगधधममनिनिपपससससपपनिनिममधधगगपपरिरिमससइतिह्लादमानः ह्लादमानोपिद्विविधः आघंतुर्प्येद्विरा
 वत्यावलोकितः प्रकीर्तितः सससममरिरिरिपपगगगधधधमममनिनिनिपपपससस सससपपपनिनिनिमममधधधग
 गगपपपरिरिमममगगगपपपरिरिमममसससइत्यवलोकितः अवलोकितोपिद्विविधः २३ आरोहेणाधिकर्तव्याः समोलो
 कारकास्ततः इहनीलोमद्रावज्जोनिर्दोषशिरकोकिलौ आवर्तकः सराइसेषांलंक्षमकथ्यते सरिगमौगरियत्रसरीगरीगमौ
 इहनीलः सविज्ञेयोऽभवतालेनसोमिताः सरिगमगरिसरिगरिसरिगमरिगमपमगरिगमगरी गमपगमधधपमगमपधमगम
 पध मपधनिधपमपकैधपमपधनिपधनिसनिधपधनिधपधनिस सनिधपधनिसनिधनिसनिधप निधपमपधमध
 पधनिधपमधपमगमपधपममधपमग पमगरिगमपमगमपमगरिमगरिसरिगरिसरिगमगरिसइतिइहनीलः १ सरिगरि

सरियत्रेसरिमौतवच अलंकारोमहावज्रोमंठात्तालेनशोभितः सरीगरीसरीसरीगम रिगमगरिगरिगमपगमपममममपध मपध
 पमपमपमपधनि पधनिधपधपधनिस सनिधनिसनिसनिधप निधपधनिधपमधपमपधपमग पमगमपमपमगरिमगरि
 गमगमगरिस इतिमरुद्वज्रः २ सरिसरिगमायत्रनिर्दोषोरूपकेनच सरिसरिगम रिगरिगमपगमगमपधमपमपधनि पधपध
 निससनिसनिधपनिधनिधपमधपधपमगपमपमगरिमगमगरिस इतिनिर्दोषः ३ यत्रसरीचसरीगः सीरउक्तः सरीगम। सरीस
 रीगसरिगमरिगरिगमरिगमप गमगमपमगपधमपमपधमपधनिपधपधनिपधनिस सनिसनिधनिधपनिधनिधपनिधप
 म धपधपमधपमग पमपमगपमगरिमगमगरिमगरिस इतिसीरः ४ सरीगश्चसरीगोमः इत्येतैः कोलिलोभवेत् सरिगसरिग
 म रिगमरिगमपगमपगमपधमपधमपधनिपधनिपधनिससनिधसनिधपनिधपमधपमधपमगपमगपमगरिमगरिमस
 इतिकौकिलः ५ सरीगरीसरिसश्चरिस्वश्चसरिगमौ यत्रस्फरदुतालेनतमार्तवुधाजगुः सरिगरिसरिसरिसरिगम रिगमगरि
 गरिगरीगमपगमपगमगमगमपधमपधमपधपमपमपधनिपधनिपधपधपधनिससनिधनिसनिसनिसनिधपनिधपध
 निधनिधनिधमपधमपधपधपधपमगपमगपमपमपमगरिमगरिगमगमगरिस इत्यावर्तकः ६ सरिगमेः सदानंदोस्रया

15
 नालेवानशोभितः सरिगमरिगमपठामपध मपधनिपधनिस सनिधय निधयम धयमग यमगरि मगरिस इतिसदानंदः ७ इति
 सप्तलंकारः गीतोपयोगिनः सप्ततालमुक्ताप्रदर्शितः आलंकारः पुनः पंचरागोपयोगिनः स्मृताः चक्राकारो जवश्चैव शंखः पञ्चनिभः
 तथा वारिदश्वेति तेषां हिलक्षणाचयिकथ्यते स्वरैरिति श्वषड्गुणपिस्त्रीभिरीभिः श्वक्राकारः सविज्ञेयो श्वक्रसादृश्यरूपवान् एरि
 एरिसरिरिरि १ गगगगरीगगग २ मममममगममम ३ पपपपमपपप ४ धधधधधधधध ५ निनिनिनिधनिनिनि ६ सससससिस
 सस ७ निनिनिनिसनिनिनि ८ धधधधधनिधधध ९ पपपपधपपप १० मममममममम ११ गगगगमगगग १२ एरिरिरिगरिरिरि
 १३ ससससरिससा १४ इति चक्राकारः १ क्रमात्सर्वान्स्वरानुक्ताथात्मादैकैकहानतः आलंकारो जवो नाम प्रकाशितो हान्स्मृतास
 रिगमपधनिसानिधयमगरिसा १ सरिगमपधनिधयमगरिसा २ सरिगमपधयमगरिसा ३ सरिगमपमगपमगरिसा ४ सरिगमपमग
 रिसा ५ सरिगमगरिसा ६ सरिस ७ सरिगमपधनि ८ सनिधयमगरिपधनिस ९ सनिधयमगमपधनिसा १० स
 निधयमपधनिसा ११ सनिधयधनिसा १२ सनिधनि १३ सनिस १४ इति जवः २ दीर्घात्यस्यद्विरावृत्तिरूपा तौ तदधस्वरौ यत्रेति
 स्वरसंबन्धः शंखो ज्ञेयो भविविभिः सासानिधनीनीधयधधयमपपः मगरिगगससरिगगरिगमगगमपमामापधकापाधनि

राम-
 १५

निधाधानिस इतिशंखः ३ सरीङ्गत्रयंरिष्वपञ्जाकरेतुगद्वयं सरीसससरिगग १ रिगरिगरिगमम २ गमगगम ४ प ३ मयममम
धध ४ यधययधनिनि ५ निधनिनिनिधसस ६ सनिससनिधध ७ निधनिनिनिधयय ८ यधधधयमम ९ यमययमगग
१० मगममगगिरि ११ गरिगगगिसस १२ इतिपञ्जाकरः ४ घस्वरंसकस्रोव्यत्रिरासाचसप्तमं वारिदः स्यादलंकारः क्रमादेकैकहानि
तः सनिनिनिसधधधसयययसमममसगगसरिगिरिसससस सरिगिरिसगग सममम सययय सधधधसनिनिनिसससस
इतिवारदः ५ इतिसर्वेव्यलंकाराअवधदिप्रकिर्तितः ॥ ॥ इतिश्रीमद्रागेडकुलदिनकरमहाराजाधीराजश्रीकर्णसिंहात्मजजयश्री
विराजमानचतुःसमुद्रामुद्रावधेदिनिमेदिनीप्रतीयालनचतुरवदान्यतातिशयनिज्जितचिंतामणिस्वप्रतातापितारिवर्गधर्माव
तारश्रीमहाराजाधिराजश्रीमदनुपसिंहप्रमोदमोदिनश्रीमहीमहेदमौलिमुकुटरत्नकिरणनिरजितचरणाकमलपीसाहिजहं
भामंडलसंगितराजजनार्दनभदंगजातुष्टुपंचक्रवर्तिसंगीतरायभावभटविरचितेसंगीतान्दुर्गेश्वराध्यायः समाप्तः श्रीवा
देवीप्रसन्नास्तुभुवंसर्वेषां ॥ ॥ श्रीगुरुगणाधिपतयनमः योमंभनिविशेषस्तस्वरवर्गविभ्रविताः रंजकोजनचितानांसरा
गः कथितोबुधैः १ विशतुग्रामरागासुनवायरागकास्तताः रागाणांविंशतिप्रोक्ताभाषाः षण्णतिस्तता २ विभाषाविंशतिर्हेमा

शर्ङ्गः देवेन भाषिताः चतस्त्रिंशत्तुरभाषास्युरागगणकस्य चतुर्भाषांगारुहसंख्याक्रियांगानि त्रयोदशः उपांगत्रितयं प्रोक्तं देशीरागमिति
 नैहि ४ प्रसिद्धा किलोद्देशे रगांगानि त्रयोदश भाषांगानि क्रियांगानि त्रितयं मते ५ उपांगानां तुरागगणसमविंशतिरुच्यते रत्नाक
 रेचतुः षष्ठा सदितं तु शनद्वयं ६ षट्षष्टिसंख्या रागगणं न तन्निर्णयं संज्ञके चत्वारिंशद्देशगवोधे संख्योक्ता द्वादशिका बुधैः ७ एकाधिका
 तु ननुतिः संकीर्णना प्रकीर्तिताः आघायां रागमालायां चत्वारिंशत्प्रकीर्तिताः ८ व्यधिका तु द्वितीयायां षट्त्रिंशत्कथिता बुधैः च
 तुराशितिरागगणं तृतीयायां बुधैः स्मृताः ९ रागमालाभूरिषस्कः कपोलकल्पिता किल मूलनदश्यते तासां विभिचारः प्रवर्तते ८
 तस्मादघा रागमाला मयेतेशस्त्रवेदिभिः कारिता तोक्तरागगणं विशया तद्विदितं १० विख्याता मध्यग्रामो भाषा कुंकुमद्वयो मधु
 रिककुभासे चाभाषा तस्यैव च विभाषिका ११ भाषा प्रेरक रागस्य मालविकथिता बुधैः १२ कैशिकभाषा स्यादकस्यापि च मालव १३
 कैशिकस्य विभाषा स्याद्दसरी प्रखट्टकयोः भाषा प्रेरक रागस्य भाषा मालवकेशिके १३ माला लाघविसरिचमाले गलीरागीरी पुन
 चोदमंचमयो भाषा भाषा मालवकेशिके १४ गौरि प्रेरक रागस्य भाषा मालवकेशिके ८ कस्यपंचमस्यापि भाषा मालवकेशिके १५ द्वा
 र्वाचार्यौ समारख्याता मिनाषद्गस्य सैधवी गंधारपंचमस्यापि सौविरी भिन्नषद्गयोः १६ गंधारी कथिता भाषा भाषा च ललितान्तरा

कृत्स्नमिन्नषड्गस्य षट्कस्य च १७ तावर्णमिन्नषड्गस्य भाविभावते धुना भाषा पंचमरागस्य भाषामालवपंचमं १८ षट्कस्य च विभाषा स्यादा
 भोरी पंचमस्य च ककुभस्य विभाषा स्यादा मातृकैशिके १९ आंध्री पंचमभाषा स्यादकस्य च विभाषिका स्याद्विभागुर्जरी मातृकैशिक
 षट्कयोः २० वैशिकी पंचमस्यैव स्यादा मातृकैशिके स्याद्विभाषा च पौरालिता मातृकैशिके विभाभिन्नषड्गस्य षट्कैव वारवर्द्धिनि
 ५ विद्मः कपिता सा विभाषा मातृकैशिके २२ श्रीकंठी मिन्नषड्गस्य भाषा वेसरया च विभाषा सैव संप्रोक्ता गगशस्त्रविशारदैः २३
 पौराली च विभाषा स्यादा मातृकैशिके कांजोली कुकभे जाषा व्याघ्रमातृकैशिके २४ वगलरागे रागंधा भाषांगमपिकथ्यते रा
 मक्रीचक्रीयांगस्यादुवांगमपिकथ्यते २५ कर्णयोपि च भाषांगमुवांगमपि मय्यते स्वरागागदीपको ग्रामरागे हिरोलिकस्ततः २६ षट्को
 पित्रामरागस्यादीतिरागविनिर्णयः नायस्तषोडशोक्ता कर्णयोः चतुर्दश २७ कर्णो मोक्षशधात्रेधावेलावत्यस्तषोडश तोडिका
 नवधा प्रोक्ता गरीचाश्च विधास्ततः गौडस्तदशधा प्रोक्तो वराघोदशधास्ततः सप्तधा हरिया प्रोक्ताः त्रिविधा सावरीस्ततः कामो
 दः सप्तधा ख्यातः सप्तगुर्जरी मसैंधवी मसप्तधा ख्याता मध्वारी त्रिविधास्ततः ३० अधनाटप्रभेदानां उद्देशः क्रियते धुना ३१
 नायेयो सालंगनाटः स्त्रायादिनाटकः ३२ केरादिकनाटश्च तथा कल्याणनाटकः मथाभीरनाटश्च वराघोनाटकस्ततः ३३

ततः सारंगनाटश्च ततः कामोदनाटकः वरुणनाटश्च भारनाटो हस्मीरनाटकः ३४ कदंबनाटकः परुषनाटकः कर्णाटनाटकः पर्याक
 र्णाटकोप्यत्र नाटमैदप्रकीर्तिता ३५ एवमोडयनाटस्य ततः कर्णाटकाञ्चुवे शङ्ककर्णाटरागश्च कर्णाटनायकीततः ३६ वागे
 श्वर्यादिकर्णाटः कर्णाटोडाननपरुर्वकः ततः सतनाकर्णाटः पर्यादिकस्ततः परं ३७ ततोमुद्रिककर्णाटो गाराकर्णाटकस्ततः
 हसेनीपरुर्वकर्णाटः काफीकर्णाटकः ततः ३८ सोरठीचैवकर्णाटः खंभावस्यादिकस्ततः ततः कर्णाटगौडस्यात्कर्णाटीतिचतुर्द
 शं ३९ शङ्ककल्याणरागश्च ततः कल्याणनाटकः हस्मीरीपरुर्वकं पर्याभरपालिपरुर्वकः ततः ४० जयश्रीपरुर्वकल्याणः क्षेमक
 ल्याणकः ततः कामोदीपरुर्वकल्याणश्यामकल्याणकः ततः ४१ एमनादिककल्याणश्चाहेष्कीदिततः परं ततः सिलकका
 मोदकल्याणसेत्रत्रयोदशः ४२ नटनसहितालस्यागरामारुतिमित्रिता केदारमित्रिताचैवमारुवेलावलीस्ततः ४३ कल्याणोने
 मनेनैवकेदाराद्यादिधास्ततः लक्ष्मीकामोदमिलिताकर्णाटयाप्रकीर्तिता ४४ सकलामवाराभ्याकुहाईपरुर्विकास्ततः स्वमि
 र्णोडानयुक्तांसुपरुर्विकातथा ४५ विहंगडयलाशीभ्यामारुणाशिवभूषणा भूषिकाद्याप्रतायाद्याशङ्कशङ्कस्वरुपिलि ४६
 तभतीथीवृषायाद्यावेलावत्यरुणोडश प्रथमास्याष्टुत्तोडीदेशीतोडिद्वितीया ४८ वहादुरीततीयास्यानुर्षावृष्टिप्रकीर्तिता

 राम-
९७

आयातोडी पंचमी स्यात्पृथीतोडी वराटिका ४८ हुसेनी सप्तमी प्रोक्ता जैनदरीत पाश्चमी आयातोडी वचन वमी नवधा कथिता बुधैः ५० प्र
 थमा शुद्धगौडी स्याद्गौडी भेदान्बुधेधुना असावरी मिलायेन जोगी पापरि कीर्तिता ५१ नायकी पौरवी युक्ता खुमरी नायकी यता सैव चै
 त्रीति विख्याता गौरी विभार संयुता त्रिविणी सहिता सेवः कथिता धुनी के बुधैः मालवी देवगंर युक्ता गौरी प्रकीर्तिता ५२ श्रीगौरी पौर्वि
 का युक्ता द्विविधा परिकीर्तिता एवं च विधा गौरी गौड भेदान्प्रवक्ष्ये ५४ प्रथमाः शुद्धगौडः स्यात्कर्ण ठाघो दीति यकः देशवाल स्तनी
 पस्यातौरुक्षस्तु शीयकः ५५ द्विडाघः पंचमस्या प्रथा मालवगौडकः केदारघाः सप्तमः स्यात्सारंग घस्तथाष्टमः ५६ नवमो रिति
 गौडस्यान्नारायणादिकस्तथा एवं दशवधा गाडः पूर्वोचार्यः प्रकीर्तिताः ५७ अथा शुद्धवराटी स्याद्वितीया कौंतली मता तृतीया द्रवीडी
 प्रोक्ता चतुर्थी सैधवी मता ५८ अयस्थाना पंचमी स्यात्पृथी हतस्वरामता प्रतायाद्या सप्तमी स्यादष्टमी तोडिकादिकां ५९ नागवराटी न
 वमी न्नागादशमी स्मृता एकादशी तु चाशोका कल्याणा द्वादशी मता ६० एवं द्वादशा प्रोक्ता वराटी पूर्वसरिभिः दृष्टिकाल लिता युक्ता
 हिंदोला मानदा भवेत् ६१ ललिता नैरवाभ्यां तु नैरवांता प्रकीर्तिता ललिता विहंगडाभ्यां स्यात्पृथ्या विहंगडा स्मृतः ६२ युता पृथ्या ध
 ना श्रीसां हिंदोलेन धनाश्रिका ललिता चै मनयुता नदा पुंष्यौर्मनस्मृतः ६३ सप्तमः शुद्ध पूर्वस्या देवं सप्तविधा स्मृता प्रोक्ता सासा

वीरीशुद्धाजोगियानाप्रकीर्तिधा ६४ शुद्धः सुल्हानिमध्नोहाकेदारः स्त्रिविवधस्मृतः कैवल्योनायकीवेतिद्विधविहगडस्तथा ६५
 शुद्धः गामरुवश्चरदोदाननीवतुर्विधः स्यातः सारंगरागोसौदेवगीर्णदिकस्ततः ६६ औडवः पाडवः श्रुतिसर्गश्रुत्रिधामतः वसं
 तनंदकानंदस्वरणकषराद्वकः ६७ गधारपंचमाद्यश्चवहुलीद्वकस्ततः रामभैरवश्चैवभैरवोदशधास्मृता ६८ प्रथमं शुद्धका
 मोदः कल्याणघोड़ीतीयकः सामंताधस्तनीयस्याञ्चतुर्थस्तिकदिकः ६९ नागतः पंचमः प्रोक्तश्चडीकामोदकस्ततः षष्ठः सिं
 हलिकामोदकस्ततः षष्ठः सिंहलिकामोदः सप्तमः परकीर्तितः ७० गुर्जरीप्रथमास्तुद्धादितीयावहुलादिका ततोयामंगलाघासा
 चतुर्थीश्यामगुर्जरी ७१ पंचमीतुमहाराष्ट्रषष्ठीसौराष्ट्रगुर्जरी सप्तमीदक्षिणतस्याष्टविंशतिश्यामीमता ७२ एवंचाष्टविधाप्रो
 क्तागुर्जरीद्वस्तुरभिः दक्षभाषाषभाष्यभाष्यस्यापंचमस्ततः परं ७३ भिन्नषड्भ्यासायासायाभावावकैसिक शुद्धमेतोद्वा
 षष्ठीप्रोक्ताददयस्ततः ७४ एवंसापडिधाप्रोक्तासैधवीद्वस्तुरभिः मध्वारीगौडमध्वारीमेघमध्वारिकात्रिका ७५ आष्टाधिकंसा
 द्दशमष्टांगानिजुगुर्वुधाः अथत्रिंशद्गमारागाः शुद्धसाधारितोसगः शुद्धकैशिकः ७७ भिन्नाष्टोभितानोभिकैशिकरागश्चभि
 न्नपंचमसंज्ञकः ७८ गौडपंचमस्तश्चगौडकैशिकमध्यमः गौडकैशिकरागश्चडीगीतिसम्भवाः अथवेसरदक्षश्चततोवेसरसौ

राम
 १८

विरस्तो वेसरकोटकाः कैशिको मालवादि सुषट्को मालवपंचमः ८ कृकैशिकहंदोऽत्रो वेसराधा इमे मताः ८१ प्रथमो रूपसाधारणकौ
 मस्मारायंचमः गनर्तगांधारको मर्तपंचमः षड्कैशिकै ८२ ततः ककुभसंज्ञश्च समसाधारणस्मृताः ४ वृं निशदिमे रागाः ग्राम
 रागप्रकीर्तिताः ८३ तिलकशर्क संज्ञश्च कोकिलापंचमस्ततः रेवगुप्तः पंचसादिः षडवश्च ततः परं ८४ भावनापंचमः पश्चाना
 गगांधारकस्ततः नागपंचमसंज्ञश्च नवमश्च संधवः ८५ भाषाश्च तत्रः सौविरे सौलिरी वेगमध्यमा साधारिचगांधारी षड्राणाक
 कुमेपुनः ८६ प्रथमामध्यमा मादि निषादि नपंचमो शर्कमिभारंगती चकां वोजी मधुरी ततः ८७ एकविंशती टक्क सभाषाघात्रिवरा
 मता देहाही मध्यमा ग्रामा वै संजी त्रिवरागोद्गवा ८८ मालवी वेसरी चैव स्नेवा दी सैंधवी त कोलाहवा च सौराष्ट्री त तथा पंचमलक्षि
 ता ८९ पंचमो वेगरंज च थागाधारपंचमो मालवी तानद्विनाललितार विचंद्रिका ९० तानाघादे रिका दोसा वेसरित्पपंचमे ९
 राणाः कैशिकी चत्रावरणां ध्रीचतुर्जरी ९१ तनोद्गवा मिरीका चदांसिरासा च सैंधवी भावी नीमांगली चाथ चत्वारोभिन्नपंचमे
 ९२ शुद्धमिन्नावरादी च विराळाथ धर्षिता मालविभिन्नवलितार टक्कैशिक भाषिके नवमेखक भाषास्पर्धे सरितमंजरी गौरी च
 भिन्नपौराणी मधुरी षड्मध्यमा छेवादी मीजरी चैव ततो मालववेसरी मालवकौशिक स्याथ वगली मांगली तथा ९५ गौडी हर्षपुर

चिचैतथामालववेसरी खंजिनीगुजरीशुद्धपौरलीनार्द्धवेसरी ६६ आभिरीसैंधविचैवताथामालववरूपिका एवंत्रयोदशप्रोक्तात्वं
 पकोदश्यभाषिकाः ६७ मांगलीगदिनात्वेकाभाषांगधारपंचमे गंधारीगदिकात्वेकाभिन्नषड्गस्यभाषिका ६८ गंधारवस्त्रीक
 छेलीस्वरवस्त्रीनिषादिनी आवरणमध्यमाशुद्धाक्षिराग्यापुलीदीका ६९ मुंधराषड्गभाषाचकालिदीललितातथा श्रीकंठीचा
 थवंगलीगंधारीचापसौधवी १०० बुधैः समदशप्रोक्तातथावेसरपाडवे भाषाद्वयंचसंप्रोक्तनाघाचवात्सपाडवा भाषात्रयंचुधै
 रुक्तमथमालवपंचमे प्रथमास्यादेवतीभाषिनि २ एकातानोद्वाभाषातानरागस्यकीर्ति पोतापैकाबुधैरुक्ताभाषाभाषापंचषड्
 वे ३ अथैकारेवगुप्तस्यभाषाभाषाशिकामता अथकोदश्यभाषकामांगलीषरावतिर्मता ४ विभाषाककुंभेप्रोक्तात्वाभीरीभोग
 वर्द्धिनि मधुकरीचदकस्यविभाक्ताचतुर्विधा ५ भाषिनीगुजरीप्रोक्ताचां श्रीदेवारवर्द्धिनि सतःपंचमद्विभाषेदेभन्मारण्यंथालिका
 तथा ६ भिन्नपंचमरागस्यविभाकैशिकीमता ७ ककैशिकराजगस्यविभाषाशविडिमता ८ मालवाघस्यकैशिकस्यकांबोजीस्या
 द्दिताषिताका देवारवर्द्धिनीभीन्नषड्गस्यस्याद्विभाषिका कैशिकीचविभाषास्यादककैशिकरागजा षड्विडिचाथसंप्रोक्ताभाषामा
 लवकैशिके ९ कीबोजीचाथदेवारवर्द्धिनीभिन्नषड्गके कालिंदीचाथदेवारवर्द्धिनिमालवितथा १० पौरालिचविभाषाथमौक्तावेस

ता

रम-
१६

रषाडवे श्रीकंठीपार्वतीचैवरेवगुप्तेष्वपश्चव ११ विषयतिस्ताविभाषास्यः शार्ङ्गदेवेनकीर्तिता चत्वारोत्तराभाषास्यः ककुभैशालवाहि
 नी १२ किरणवलितथारेवगुप्तस्यात्तरभाषिका संप्रोक्ताभासवलितशक्कादिवलितातथा १३ अथर्षप्रसिद्धानाम्यदेशक्रियते
 धना भाषानांचरागाणां शंकरान्नरास्ततः १४ घुंघरवश्चरागश्चरातिहंस्यकदांपकौ लादीरुणाटिकाचैवपश्चविचेतनः परं १५
 रागांगतिचगांभीरीचैरारीस्वशिकोत्पत्ती गौरीनागांतरोनीलोप्रलोछायातरंगिनि १६ गांधारगतिवैरंजीक्रियागान्यपचक्ष्महे भा
 वक्रिचस्वभावक्रिमरुवकीततः परं १७ शिवक्रिचत्रिनेत्रकीकुमुदकीततः परं हनुमकीतभोजकीनागकीचततः परं १८ धर्मकी
 चविषायकीरुकीरामकतीस्ततः गौडकीत्वथदेवकीडोंवकीचस्ततः परं १९ गुणकीचसप्रदशत्वथोपागानिचक्ष्महे कामोदासिंह
 लिछायानयवश्चातिकानथा २० रामक्रिभैरवीचैवमन्त्रारोगोडकस्ततः कर्णादेद्राविडिचैवमन्त्रारोदेशवालकः २१ अथपा
 रिजातोक्तारागाणांउद्देशक्रियतेधना धनासित्रिविधाप्रोक्तामेघमन्त्रारकस्ततः २२ नीलांरीमुखारीचवसंतौभैरवस्ततः नाराय
 णीविभासश्चकर्णादेमेघनादकः २३ मार्गतोडिवरादीचनागपुन्नागर्ष्विका कल्याणशोकर्ष्वीचनोडिर्ष्वीततः परं २४ गुणकी
 वडहंसश्चगेविकोबोजकस्तत केदारीदीपकश्चैवकौमारीचततः परं २५ केदारगोडकश्चैवततः सारंगगौडकः नारायणद्युगौड

श्वरीतिगौडस्ततः परं २६ मार्गहिंदोलकश्चकोनाटः सालंगशर्वकः ध्यानाटः शुद्धनाटः कामोदोद्यस्ततः परं २७ कल्याणभीरुशर्वो
 द्यस्ततः केदारनाटकः वराहेश्वरीसारंगशर्वोनाटप्रकीर्तिताः २८ वराहेश्वरंगडः शर्वोशर्वोसारंगकस्ततः सामंतः कैशिकान्तश्च
 मगधकुण्डिका २९ ऐरावतास्तुनौकंकस्तताभीमपलाशिका रत्नावलिकल्पतरुमारुकुमुदसंज्ञकः ३० चक्रधारः सिंहवरो
 मजुघाषस्ततः परं शिवश्चमनामाचमनोद्देशश्चमानवि ३१ आनंदमैरवानंदमैरवीशर्वरीततः शंकरानंदमामाचमगलशकसं
 ज्ञकः ३२ सौरशुकश्चषड्गारोराजधानीततः परं जिजावंतश्चपरजाडानेमनहमीरकाः ३३ हस्मीरनाटकस्थलाः श्यामशु
 र्वस्ततः परं नयनादिकंकल्याणः सहनामधुमाधुवी चैत्रीगौडीचसंप्रोक्ताशुष्माधुनासिकाततः शुष्माकर्णाटकश्चैववागे
 श्वर्यादिकस्ततः ३४ कुंभारिवकीरोदस्तधवलश्रीमनोहारी सरस्वतीकौरवीचकारावतीचकालिका ३५ राजहसस्वसुभहली
 लावतीमनोहरी राजनारायणश्चैवततोरभसमंमलः ३६ रत्नातः श्रीरमणोरागततोवैदेवकारिकावहुलीगुर्जरीचैवततोमं
 गलगुर्जरी ३७ विचित्राचवनोत्कादहनः कोलाप्रियः दुर्गावदंवाटश्चशिवराष्ट्रीततः परं मंगळाशुकनामाचरागसंज्ञे
 मनस्ततः शक्तिवत्त्रयकः प्रोक्तंविंशसासहितशअथाधुनाप्रोच्यतेतत्ररागरागीणोसंममं सघोजातानुश्रीरामोवामदेवा

दसंतकः ४२ अधोरादैरवैभूतसुरुषात्वंचमोभवेत् ईशानाख्यान्मधरागोनाधारभेदिवादभूत् ४३ गिरीनायाम्स्वास्त्रस्यन
 दनारायणोभवेत् नदनायरास्यापिसंप्रस्यभैरवस्यच ४३ धारागस्यसप्रोक्तरात्वंसर्वस्वरिभिः पंचमोयामरागास्याशगागंचव
 संतकः ४५ शुद्धभैरवहिदौलौदेशकारस्ततःपरं श्रीरागाश्रद्धनाटश्चनटनारायणोतिषट् ४६ हिदालीदीपकश्चैवभैरवोमाल
 कैशिकः श्रीरागोमेधरागश्चषडेतेपुरुषास्मृताः ४७ भैरवः पंचमोनाटमहाराजोमालवस्तथा देशकारः षडेतेस्युः रागागार्णवे
 मताः ४८ मालवित्रिवरणगौडीकैदारीमधुमाधवी ततः पादाडिकाचेतिश्रीरागस्यवरांगना ४९ देशीदेवगीरीचैववरादीनो
 डिकातथा ललिताचापहिरोलीवसंतस्यवरांगनारीभासश्चाधरुवालीकर्णोदीवडहंसिका अथाधुनाप्रोच्यतेतत्ररागरागिणी
 संमत सद्योजातातुश्रीरागोवामदेवादसंतकः ५२ अधोरादैरवैभूतसुरुषात्वंचमोभवेत् ईशानाख्यान्मधरागोनाधारभे
 दिवादभूत् ५३ गिरीनायाम्स्वास्त्रस्यनदनायरागोभवेत् नदनायरास्यापिमेधस्यभैरवस्यच ५४ धारागस्यसप्रोक्तरासग
 त्वंसर्वस्वरिभिः पंचमोयामरागास्याशगागंचवसंतकः ५५ शुद्धभैरवहिदौलौदेशकारस्ततःपरं श्रीरागश्रद्धनाटश्चनटनारा
 यणोतिषट् ५६ हिदालीदीपकश्चैवभैरवोमालकैकः श्रीरागोमेधरागश्चषडेतेपुरुषास्मृत ५७ भैरवः पंचमोनायेमहारा

रोमालवस्तथा देशकारः षडेतेसुः रागरागार्णवेमताः ४८ मालवित्रिवरागौडिकेदारीमधुमाधवी ततः पारुडिकाचेति श्रीरा
 गस्यवरांगना ४८ देशीदेवगौरीचैववरादीतोडिकातथा ललिताचथुहंरोलीवंसंतस्यवरांगना विनासश्चापभरपालीकर्ण
 टिलडहसिका ५० मंजरीमालश्चा श्रीपंचमस्यचरांगना भैरवीगुर्जरीरेवागुणक्रीवहुलीतथा पंगलीमैवस्यैवषडैतायोषि
 तोमताः मध्वारीसोरठीचैवगांधारीनदनंतरं सावैरीकैशिकीचैवशंकरभरणोतिषड् ५३ रागिरागोमेघरागस्यभावभटेनकी
 र्तिताः कामादीनदीनदीनदिकारुणिकत्पारणीचहमीरिका ५४ नदनायरागस्यैवषडैतायोषितामता धनासीभैरवीचैवसेधवी
 मालवीतथा असावरीचपंचस्यः भैरवस्यवरांगना भैरवोत्तलितश्चैवपराजः पंचमस्तथा वंगलः पंचसंप्रोक्ताभैरवस्या
 वरांगना कामोदः प्रथमः पुत्रः वंगलस्तु द्वितीयकः ५८ वंसंतस्तु तृतीयस्यानुर्पशमः प्रकीर्तितः सामंतः पंचमाप्रोक्ताहि
 रौलस्यस्तु त्रिमे ५८ रामक्रीवहुलीदशीजैतश्रीचतुर्जरी पंचैतादेशकारस्ययोषितः परीकिर्तितः ६० ललीतश्चविनासश्चसा
 रंगस्त्रिवरागस्तथा कत्पाराः पंचमप्रोक्तादोशकारस्यस्तु त्रिमे ६१ गौडिपाडीगुणक्रीनदशमक्रीमौंडीका श्रीरामयोषितः पं
 चभावभटेनकीर्तितः ६२ एकश्चदेशमाधुरमालवोगौडकस्ततः कर्णटः पंचमप्रोक्ता श्रीरागस्यस्तु त्रिमे ६३ मालश्रीचैव

देशखी देवकी मधुमाधवी अहीरी पंचमी प्रोक्ताः श्रीरागश्रवणोषितः त्रिजावतश्रवणसालंगकर्णाटः शरङ्गनाटकः छायानाटश्रवणं
 चैताशाः इनातस्य सनवः ६५ वेलावलीवकोवो जीसावेरी सुहवीतनः सोरठी पंचमीनटः नारायणस्योषितः ६६ मन्त्रा
 रगौड केदारशंकरभरणास्तनः विहंगडः सत्ताः पंचमदनारायणस्यते ६७ मध्यमादिर्भैरवीचवंगलीचवराटिका सैधवी
 पंचसंप्रोक्ताभैरवस्यवरंगना ६८ पेडिखंभावतीगौडीगुराक्कीककुभातथा मालकैशिकरागस्योषितः परीकीर्तितः ६९ वल्ल
 वलीरामकी देशस्वापठमजरीललीता पंचसंप्रोक्ताहिंदोलस्यवरंगना ७० वसंतोमात्रवीमालश्रवणासावेरीधनाश्री श्रीरा
 गोषोषितः पंचभावभट्टेनकीर्तिताः ७१ मन्त्रारीदेशकारीचभवालीगुर्जरीतथा टक्कस्यपंचमेघस्योषितः कीर्तिताः दुधैः
 ७२ वगाळीभैरवीवेलवलीपुराणीकीर्तिताः खेरीपंचसंप्रोक्ताभैरवस्यवरंगना ७३ वंगलः पंचमश्रवणवलीतश्रवणमधुकरः
 अद्योसुताभैरवस्यदेशखीरुष्यमावौ ७४ गुराक्कीवैवर्गधारीश्रीरुषीचांद्रिकातनः धनाश्रीपंचमीप्रोक्तामालकौशिकोषि
 तः ७५ मेवाडः खोखरोमारुवर्द्धनश्रवणसकः मिष्टागेनंदश्रवणमः परीकीर्तितः ७६ मालकैशिकरागस्यसंप्रोक्ताभावस्
 रणा वसंतोचैवतैलंगीदेवकीसुंदरीतथा ७७ आभीरीपंचमीप्रोक्ताहिंदोलस्यवरंगना मंगश्रवणवसंतश्रवणोदभासकः

७८ शुभांगश्चंद्रविंशश्चअनंदः सुखईनः हंसोत्सृष्टताद्यौचसंप्रोक्ताभावस्वरिणा ७९ कावेरीगुर्जरीतोडीकामोदीषट्मंजरी दीप
 स्यप्रियाः पचदेमाडः कुसुमस्ततः ८० रामरागः कुंतलवेरीगौडिकाततः रामक्रिसैधवीचैवश्रीरागस्यवरंगना ८१ उरासागरनामाच
 कल्याणाश्चविहंगडः गौडमालवगंभीराः कुंभः सिंघस्तदापागडः ८२ श्रीरागस्यसुताद्यौकीर्तिताभावस्वरिणा मध्वारीसोरठीआ
 सावेरीकौंतलिकाततः ८३ वडुलीपंचमीप्रोक्तामेघरागस्ययोविनः नटनारायणो गौमध्वारस्तदनंतरं ८४ कर्णोदश्चैवकेदा
 रः शंकराभरणास्ततः नारायणश्चसारंगो जालंधरः स्तोत्रमः ८५ मेघरागः स्तुताः प्रोक्ता श्रीजनार्दननेस्तु अथभैरवरागः—
 तत्रप्रथमंभैरवरागालयः सत्रिधा औडवाडावसंदर्णभेदात् धविकर्षणमाधापरिच्छसांरोलनाएव औडवाडावद्वर्ण
 भैरवीभातिस्पर्धेना अयोदाहरणवचीयथोक्तं द्रव्यस्वरिभिः परजातोक्तआसायोलिखिभावस्वरिणा तत्रप्रथमंत्रिधाम्
 धेना धनिसरगमपमगरिसनिधइयंदर्ण धनीसगमपमगसनिधइयंवाडवा धनीसगमगसनिधइयंऔडवा धनीसा
 गमधनिसानीधनीधमगमगसनिधनीसानीधनीधमगमगसानिधनिसा नीधनीसा नीधनीधमगमगसा नीधनी
 सासा इतिपरितातोक्तआसावः अथभावप्रभाषितः धनीसासासा निसासानिधनीसा धनिसा गंमगसा सासासा

निधः सानिध निनिध निधम धनिसा गस गंमगसा सानिधनीसा नगगंममगमगसासानिधनिसा गमगधनीसा सासा
 निसासा निधनिसा सागमगसा सासानिधनीधनीधमधमधनिसा सानिधमगसासा इतिभावप्रभाषितौडकाः अथभाव
 प्रभावितषाडवः धनिसासनिधय धनिधय धनिसा सासानिसासानिधयनीधयधयमयधनिसागसागमगयमगसासा
 गमयधनीसासनिधनिधय, धय मयमग गंमगसासासंगमयधनीसासानीधयमग नीधयमग धममग यमगं मंगसा सा
 सानिधय धनीसा इतिषाडवात्तायः अपसंदर्शः अथसोमनाथोक्तआत्तायः प्रकटीक्रीयतेधुना धनीसा निरिरसा ध
 नीसा धयमधनीसा मगरीरीसा सामयमय धमयमगरीरीसासा धनीसानिसारीरीसासा धनीसाधयममगमसा धयम
 मगमधमधयधमयमधयमयमगरीरीसाधधनीसामगरीसान्नीधधनीसारीरीसान्नीधधनीसारीसानिसानिधधयम
 मगमयधममरिसा इतिस्वोमनाथोक्तः अधात्मोक्तात्तायंप्रकटयति धनिसरीसानिसा सानिधनिसरीसासरिगगरी गमग
 रीसासानिधनिसा धयमयमगम गगरीगमगरीसा सानिधनिसारीरीसरीसारीसनिसासानिधनीसागगगगंमगरिसा
 सरिगरिग यमगरि साधयम यमगमगरिगंमगरिसाधनीसारीसानिसासरिधय मगरिगंममरिसासानिधनिसासरिग

मयधन्नासारीरीसारिसानिसासानिधनोधयधयधयमयमयमगरिगंगमगरिमासरिगगरिगमगरिसासरिगमयमगरिगमरिसावग
 मगरिगगरिगंगमगरिसा ममगगरिसामगमगरिगमयमगरिसारीरीसारीसानिसानिसासानिधननिधनीनीधनीनीधनीधनी
 धयधयधयमयमयमयमगरिगंगमगरिसासरीगरीगमगमयमयधयमनीधनीसासानिधनीधयधयमयमगरीगमगरिसा
 इतित्रिविधमैरवालापः अथमैरवी रत्नोकरे धांश्यासयादानारमङ्गांधारशोभिता मैरवीमैरवोपांमंसमशेषस्वरभवेत्
 परिताने षड्गादिमूर्धन्यायुक्तमैरवीस्याद्कोमला उदाहरणं सरिगमयधनीधयमगसाउगगरिसानिसा गरिसनिसा गगगग
 गगरिसानिसा धयममयम गगमगगरिसानिसाधनीसारीसानीनीमासा सनिधयमगरिगरिसा गरीगमयमगरिसा रीसा
 नोनीसास्सामयनीनीसा गगरिसारीरीसानिसासा उ त्वरांशयह्यासाभैरवीस्याद्कोमला रिणरोहेत्वयन्यासायमेनोभ
 योरपिषड्गेनाप्यवरोहेणसर्वदासुखदावीनी, गगर्णवमतेनास्तिमैरवीगगिणीयग अथभावोक्तमुदाहरणं सरिगमगरिसा
 सानिसा गमगमनीधयममगमगमरिसा सरिमगरिसा सरीमगरिसा सगममममनीधयममगमगरिसा सरिमगरिसा स
 गमगममसासानोधनीधयनीसनीधयधयनिधनिधमग गगयमगरिसा सरिमगरि गगरिययमगसासगमयनीधयय

मगरिसागरिमगमवमगरिगरिसा नीनीधनीपधसगरिसासमनीनीसा गगमगगगरिगरिसानिपधनीसरिसा निसास्सा
गमपधनासानिधपमगरिसाउआर रिसागरिसा नीधनीपगमपधपमगरिसरिनीपनीसारीरीसानिसा स्थापपपप नीध
नीस सनीसास्सा धपमनीनीधमगमपममगगरिसा ससगगमपनीनीधमगगगरिसानीनीधमनीपधपमगरिसनीधनी
पधपमपपपधपमगमपममगगरिसागरिमगमपम गमगगरिसा मगमगरीसा मगरीगरिसा नीनीसगममपधपमगरिसा
रीसरिगरिमगमम ममपधपधनीधनीसरिसा सानिधनिधपधपमपमगमगरिसागगमगगरिसा इतिमैरवी अथवंगली
धन्यासांशग्रहाभावावंगलीभिन्नवृद्धा गवन्यासारिमादीर्घोधमदौ दीपनेभवेत् सवेयांतमतमाश्रित्यमैरवस्यनवैकुले
अथोदाहरणं रत्नाकरे धाधाधधधनीगांघांगांगसास्सा मामाममा धामागागासासरीगा मापमगरिस नीरीगरीगा सा
नीसासाधसधनीधाधाधमा धाधाधधनीगधानीगगगस मासासासायमाधामाधामामगागासासरीमापमा गरीसा नी
रीगरीसानिसास्सा सधानीनीधाधाधामाधाधाइसात्तापः अथरूपकं धाधागममधधधधाममामामामाधंङ्गससधाधा
धानीसनीसासाममधमधाधाधाधनीनीगधमाससरीरीगगममपपममपपरीरीससरीरीगगरीरीषङ्गससनीनीमनी

सास्साधसगमधगममनीधानीसा नीसममधमधाधाधा वंगलीरीहीनास्थान्मनीव्रतरसंयुता नीतित्रेनापीसंयुतासखरोद्धीत
 मर्त्येना उदाहरणं सगमधधनीससानोपमगसा उद्गाहगमधधनीससनीपगमगमगसावमगमगमगस निसस्सा स्थासा
 नीपमगसगसनीससास्सामु इतिवंग अथसैधवी चतुर्धसैधवीनचदकृभाषारिवोद्धिता सन्यासांशगहासाशगमकैलेंधि
 तस्वरैः गमनारावद्धमंशनेयासर्वरसद्यसौ उदाहरणं सासासासामामासासमसगमगगससनीगससनीमनीधाधाधसा
 धाधाधाधमनीनीनीधमाधाधाधमनीनीमनीनीनीधनीधनीसनीसासासास्याल्यपः मधममधमसागसासा
 नीनीनीधनीधनीसनीधाधाधमाधमममनीधाधाधाधममनीनीनीनी नीसनीगगसासासमगधमधधगगगससा
 नीनीधधममधमधनीससांधनीनीनीधनीसगम धधमधमगमगगनीसनीधनीनीनीसनीधममधधनीनीससगग
 नीनीनीनीसनीधममधधनीनीगगसासा इतिरूपकं इतिप्रथमसैधवीअथद्वितीयसैधवी ९ सैधवीपंचमेव्यलियासांश
 न्याससंयुक्तारन्यासगमकैस्वरैः निरंतरगएवदुत्तामादवीविनियोगिनी उदाहरणं पापापामधधसरीरीरीरीपमधधमधपापा
 सधधसरीरीरीरीसरीसरीरीगमाधापापासारीगासारीरीरीरीगवारीरीमांससरीरीसासावमधधमाधापापासधधसधध

42.

सैंधवी ३ अथचतुर्थसैंधवी ४ सैंधवीमिन्नवर्गपिण्यासांशग्रहधैवता उद्दिपनेनियान्तव्याधमंद्गारिववर्जिता उदाहरणं धाधा
 धाधमगधनीनीनीधनीसानीसधानीधानीधाधमामगमासानीधाधापमाधाधापमाधाधाधमाधगमधागमधगमधनी
 नी नीधनीसगनीनीमगसानीधाधमधाधा इत्याकावः अथरूपकं धाधममधनीनीनीसनीधधनीनीनीनीगवद्गसस
 नीनीसनीगमधगमधनीनीसनीधनीनीधनीगं सगसानीसनीधनीधगमधधगमधनीनीसनीधनीनीधनीनीधनीधगा
 सासगनीधनीधगमधममधनीनीसनीधनीनीधनीधाधा इतिरूपकं इतिचतुर्थसैंधवी ४ अथपंचमसैंधवीपरिज्ञाते
 शुद्धमेतद्भवः पराधैवतादिकमर्धना आरोगेगनिवर्त्ता स्याद्वागसैधवनामकः उदाहरणं सानिधधसास्त्राधमसरीरी
 ममपपधधससमगरिगिरिस निधयमपधमपमगरिसरीरीममगरीरीवय्यगरिसनिधसास्त्रा म्कार्त्त इति सैंधवीपंचमः
 ५ अथहृदयशास्त्रोक्तपदीशुद्धपरेमेलेसैंधवीमैववसवि नीलांबरीचतत्रस्यासैंधवीधैवतादिकः आरोगेगनिवर्त्तायः स्फ
 रितेनयुतोमहः उदाहरणं धसरिधसरि ममपप धध सानिधयधमपमग अथदेशकरः नृतीयगतिनिगमादेशकारस्य
 मेलके देशिकारोपद्रवैस्यात्सन्निः संदर्भाकोभवेत् उदाहरणं सरिगमपरिगसाधयगरिपधगरिपगरिगिरिसाधधयगरिपधा

पप्रमगरीसा २ अन्यदपि च ३ सधनिधनिसनिसनिसनिसरिगिरिरीगगससनिधपधमपगगिरिमगरिगरिनिसनिसरिगिरिगगसस
 मपनिसनिसमगरिगमगरिगगरिसानिसससरि मपनीसगरिरिगगससरीगगससनीधधमगरिगरिनीसससधनीधधमगरिगमग
 रिगमगरिसानिसा ४ ३ अथनोडिवरादी ४ रिधौचकोमलौप्रोक्तौयत्रनीत्रतश्चमः उग्राहकौधगौस्यातांवरादीनोडिकाचसा
 उग्राहरणं पधनीसगमप पधपमगपमगगरि सानिनिधाधनिसगगगगमपमगरिसरिसानिसारीनीसानीसानीधधनी
 सरिगगरिसससरिगिरिससरिगिरिसधनीसरिगमगमगरीरी गपपनिससा ४ अथनागवरादी ५ अथनागवराधांनुमीषाद
 नीब्रसंज्ञकः मरुतमोत्रनरः प्रोक्तो गधावुद्धाहकास्त्वौ उग्राहरणं गमपनीसगरीसनीसरीनीसानीधधनीसरिगमगगम
 पधपधनीधनीसनीनीधधमपधपम गमपधपमगमगरिसानिसानीधनिसा ५ अथप्रतापवरादीमतीव्रतरंसंयुक्ताप्रता
 पोपपराचिता वरादीचनीरायुक्तानीब्रसंज्ञेगगरिका उग्राहरणं ६ गमगससधपमपगमपमपगमगरिसागगमपगमगरिसा
 ससगनीसानीसरिनीसनीधधपधमगममसायडमंक्षमेपासवेरसयसौ उग्राहरणं सासासासामामासा समसगम
 रिगमससनीगससनीमंकीधाधधसाधाधधमनीनीनीधनीधमधाधधमनीनीनीधनीधनीसनीसासा

राम.
 २५

(साइत्यालायः मधममपद्मसागासासानीनीनीधु)पधममगगरिसागमपधनीधममगगरि गमरिसाधनीसा ६ कल्याणव
 रादी ७ कल्याणोपपदासावरादीगदीमूर्ध्ना कल्याणमेलसंभ्रतामयान्यासाशिकास्तता उदाहरणं गमधधनीसरीग
 री. सनिसमीधधधनीसानीधममपगमधमगगरिसगमपधधमपगमगमगधनीसरिमगरिसधनीधरीगमरिसनीधनी
 सास्ता अथमध्यमादिः मन्त्रिः मावरसौगेयारिभारतामध्यमादिका उदाहरणं मांमांमगसानिसासनिसमांमांनीपमागम
 सानीमगसानिसास्तापनिनिपनिसापसनिनिपमनिपमगमपनिसामापनिसगमांमांनीपमांमसानीपनिनिमांनिय अ
 न्मद्रूपकं शुद्धसारंगमश्चरमेलेभ्योपिजायते सपगगव. रि. गग. रीरीरीरीपरीगगपसद्यपगगपगगरीरीसासासापसासा
 सासाधव. गगरी. रीप. गगं. रि. गगग. सा. रीरीरीरीसासाधसाधसरिसंधव. गगप. परिगपपव. ससधव. रिरिरिरि
 मव. रिमरिमपधधपमव. सासाधपमरिरिरिमपपपरिसासाधधइतिरूपकं इति श्रीभावभट्टसांगीरायानुष्टुप्चक्रव
 नीमहादेवविरचितायां आलापमंजरीर्ष्योपंचभार्यासहितोभैरवरागाः समाप्तः अथमात्रवकैशिकः रागः कैशिकीजा
 तिजः षड्ग्रहांशांतोत्पद्यैवतः सकाकलिकः वाङ्गादिमूर्ध्ना रोहिद्वर्णावाकान्प्रसन्नमध्यात्कारोवीरेरौद्रेद्रुतेरसवि

प्रलभेप्रयोक्तव्यः शिथिरेप्रहरेतिकेमे दिनस्यके शवप्रोत्तैमालवश्रास्तदुद्धवा एकैकगनिकारिधौनिगौमालवकैशिके उदाहर
 रां सासपागमारिसानिसासरिमामानीनीरीरीसारीमापासनिसासनिरिरीपासनीसा मगमापासनिसासनिसासनोपापानीमा
 मागगरीसासनियपापगमापयनीससनीपमममगपमगसगगरिरीरीमसममरिरिरिपमममनीपापयसनिनीरीरीमयनी
 सांपानीपयनीपनीपयसानीसानीसससनीसनीमममंपयनीपनीगनीपयनिगमनीपयनीगयगमंमरीरीममसमगगरिरिपरि
 पययनिनिपयसानिसासानीसंसनीससनिसनिसंसंपयाससनीसनीसंसंनीरीरीरीपापानीससनीममगरिरिससनितिनि
 पमगमगपमगमगरिमसारिमयनीपयसानिससमाममममगमगममगमगपयगमगनिनिगमगपयगमगसासससध
 नीपनीपगमगपमगमगरिगरिमसमगरपयनिययसानियगमगपमगगरीसासरिमयनीपयसानिसानिससनिसनिरि
 रिसमगमगपमगमगरिसासससधनीपनीगमगपगमगरिसासमगरिपयनीपयसनीपमगमगपमगमगरिमासरिपमनी
 पयसानिरीरीरीपयसानिसां इतिमालवकैशिकः अपनोडी नोडिमेलः प्रसीद्धस्यादेकैकगनिकौनिगौ मत्रिकापधकंपा
 पादण्णोडीप्रभातिका १ उदाहरणं गरिसनिसनिधनिसास्सागमगएससरिमय पयपधममपमगरिगसास्सारिमयसा

निधयमगमपरिसा ससरिगरसरिनोधधनीनोधनीयममयमगरिसारिमगगरिमयमगरिससयमगरिमयधनीसास्सारिमयम
 रिसारनिधनिनिधनीयममगरिसा इतिनोडिअथगौरी रजनीमूर्च्छनाज्ञेयारिकोमलाधकोमलागतित्रासानितित्रामगौरीन्यं
 शस्वरागता उदाहरणं रिमययधनिसानिधयमगरिसा निसनिमगरिमगरिनिसरिमयमगरिसानिसरिमगरिरि निसा
 स्सास्सासानिधयमगरिनिसामु अमरद्विभावभदीयमुदाहरणं रीसनीसनीधयससरिमयमगगरिसयसरिसनिधयमग
 ययधयययमगयमगरिरिससगमयसाएनिधययधयययधयमगयमगरिसससरिसानिधयमगमगरिसगयययधनिधयस
 सरीसरिसनिधयमगयममगरिसागययमगयगगरिससनिधयसा इतिगौरि अथखंभावतिपहिनास्यात्कोमलीकृतधैवता गं
 धारमूर्च्छनायुक्ता रिपात्यकावरोहिणी १ उदाहरणं गमधनीसरिसानिधमगमगसागमधनीसरिसानिसानिधमगममगग
 निनिससगममगसानिनिसरिसनिधमगरिसानिनिसास्सा इतिखभावति अथगुणक्री रिधकोमलसंयुक्तागरिवर्ष्मागुणक्री
 या धैवतोद्गाहसंयुक्ताकृचिक्रां धारसंयुक्ता १५ उदाहरणं यससधयमययममारिससधययमययममरिसासरिगगमगरिसा
 धरिसासससधससससधधधधयमयममरिसाधरिरिरिसधससधयमयममरिसासरिगमगरिसासधयमयममयमम

रिसासासरिममममरिसारिरिसासा इतिगुणक्रि अककुंभः पंचमो ग्राहसंयन्नेधहनेककुंभेपुनः तीव्रगंधारगहिसमोरोधवहनुव
 धाः उदाहरणं पनिसरिमगरिसापनिसरिनिसनीपनीपसरिममपनियमपमगरिसनिसरिसानिसरिममपनिसाविसरिमगरिमप
 मगरिगरिसानिसरिमरिमरिसनीपमपनीसानिसरिमरिमरिसरिसानिसापपनीपमरिमरिमपमरिमरिमरिगरिसापनिसानिगरिसा
 निसरिगरिसनिसासा इतिश्रीभावभट्टसंगीतरायानुष्टुप्चक्रवर्तिमहादेवविरचितायामालापमजपंजर्व्यपचभाषासहितो माळव
 कैशिकः अधहंदोलः हिंदोलेथरीपौत्याज्यौकोमलोधैवतौनवेन उदाहरणं सगमधनोधमगसा सगसासगमगसा सगमधम
 गसासगमधनोधमगसासगमधनोसागगसा सगमसा गसानिधमधनीसासाकानिधसिनिधनिनिधनिधमधनिसासास्तानीधनी
 धमधमगमगसास्तानीधनीधमधनीसासा सासनिधनीधमधमधनीसनीधंलीसाधनीसानिसामगसनिधनींलीसांनिधमग
 सगमगमनीनोधमधनीसानिधनिसामगसासांनिमनीनोधममगसा इतिहिंदोलः अधवेलावली वेलावत्यांगनीनीत्रौमूर्ध
 नावाभिरुद्रता आरोहेमनीहिनाकाचांशःषड्गोबुधैःस्मृतः अवरोगवर्ज्यसाकचिद्रां गंधारमूर्धना अपवा धत्रिकारिपहीना
 वाप्रानर्त्रेलावलीषट् उदाहरणं गगरीरीरीगरीसासधपसारोसागरीसासरीगमपगरीसासरिगगपप्यगरिसासरीगधपगरिसा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

28

गरिसापमगरीसपमगरिगगरिसनिसा इतिपरमंजरीसमाअल्लितः संदरणासत्रिकः श्रद्धल्लितः प्राणरिषदः गौरिमेले उदाहर
रां सरिगमपधनी धमपगरिसपधनीधमपगरिसुमपगमधनीनीमधनीधनीसरि सानिनीपममधनीध धमधुमगरिगरिसा
सससगमनिधनीमध निसमगसानोनीधसधनिसमगसात्रीमगसत्रीनीधम धनिसा निधनिधनीधममग ममगग रिसस
गमगससगगस सससनि धनिधमगमगसा इतिल्लितः इतिपंचभार्यासहितोहिंदोलरागः अथश्रीराग धरोन्यैकैकगतिका
गस्तपगनियदा श्रीरागमैलएवस्थानीरागाद्याधुनेकशः श्रीरागः सन्निकः सायंधगौवाश्रीरसप्रदः उदाहरणं वयामरीमपनीस
रीमपनीसनिपरिसापपपरिमपरिमपनी नीसरी रिसरी रीसा रिसानिसा सानिपनिनीसारिमपपरिमपरिमपरिसा सानि
पसासानोपसानोपनीनीपनीपनीपनीपमपपपरिसा सानीधनीनीधनीधमधमधनीसासासानिधपमगममगरीसा इतिश्री
रागः अथमालश्री सत्रिधारीधवर्ज्याचमालश्रीप्राणेरेवहि उदाहरणं सगमपनीनीसासासानोप सानीपमगसागसानिप
नीनीपनीपपपमगमगमपनीसा सागमगमपमपनीपनीसागग गगसासगमगसा सगमपमगस पपगपसपपगमसगग
सासागगसासा इतिमालश्री अथधनाश्री पत्यासत्रिकाधुनाश्रीसासदाहविः उदाहरणं सगगमगरिगगगरिगमुप

राम.
२८

नीधपमगरि गगगरिगरिसा पनीसासासासापपनीनीसरिसासानीनीपपममगरिसागमगमपममगरिगमपमममगरिसाग
गमगगरिसागममगपमममपनीनीसासानिधपमगरीसा इतिधनानी अथमालवीसन्निकानिविदिनावासायंमालवगीयते
उदाहरणं सधपसागरिगरीसासरिसा सरिगमगरिसासरिगरिसासरिगमगरिसासरिगमपमगरिसासरिगमपधपमगरिसाम
गरिसा॥ ॥विकल्पे॥ ॥सरिगमपधनीसासनिधपमगरिसासनिधपसागगरिगरिसासरिगममगरिगम पमपमममगरिगरि
सासरिगमपधनीसागगरिगरीसागरिसारिसासानिधपनीधपधपम पमममगरिगरिसा इतिमालवी अथआसावरी मन्नि
क्रोसावरीदूर्णसदागेयायातिकारूणा उदाहरणं सरिमपनीधपमगरिसारीसागरिसारिसागगरिसानीधपमपधरीसागपमरिसा
गरिसागमगरिसधधपपमगरिसामपधनीधनीधपमपमधधपमगरिसासमपगपरिसागगसासमरिमपधसारिसानिधस
निधनीधपधपमपमगरिगगरिसा इतिपंचभाषीसहितेश्रीरागः अथमेघराग सपहीवक्तमेघस्याधैवतादिकम्बर्धनः उदा
हरणं धनीरिगमपधधमगरिनीधधधनीनीनीधधनीनीधनीनिगरेविगमं धधमगरि निधधनीरी नीरगमंमधरिनीध
नीधमपमंमगरिगरिगरीरिगगगिरिगमंमममधधरिनीधधनीधमंमधममगरिरिगरिगरीरीनीरिगमधधमगरि

गरिसा ५ गरिसानीसरीनोसनीधपपससमगरिसा इतिटक्कः इतिश्रीसंगीतराजनादेनद्योगजानुष्यपचक्रवतिसंगीतरायभावमयविरचि
 तेसंगीतान्देषांकुशेरगाध्यायः समाप्तः ॥ ॥ श्रीमहागणपतयेनमः अप्यसंगीतलक्षणां शब्दशास्त्रप्रवोराणां श्वनानाकोशविचारकः
 छंदाशस्त्रेषुकुशलोवेदवेदागतत्ववित् १ नातर्कविचारतः साहित्यपरिपंडितः कवीरितिपरिज्ञातानानालंकारमवितः देशभाषापरि
 ज्ञातानानाचातुर्यपंडितः स्वनिष्प्रतिविचारज्ञाः स्थानवाधादिभेदवित् ३ मूर्च्छनक्रमविज्ञानीक्रमज्ञानविवेकत् द्विधासाधररोसाधु
 वर्णालंकारजातिवीत् ४ नयोद्वेतिचतुरः कपालकंवलोदुरः रागरागांगभाषांगक्रियांगोपांगकोविदः ५ ग्रामरागोपरागाणां प्र
 योगकरणोक्षमः वंदस्पकुगुराद्योपज्ञः स्तनद्विधाविवेचकः ६ तेषांतुशिखरोदक्षोलक्ष्यलक्षणासाधकः नानाळगमतत्वज्ञोना
 नारितिविचारवीत् ७ परस्परमित्तापज्ञोनानास्थापविचारकः प्रबंधसंधिसंभेदानानावादनतववित् तालमालारापरिच्छेदिमा
 गदेशीविभागवित् ८ स्वविपालमेरुणां नदद्विधविचारकः नष्टसंयोगमेवोश्वप्रस्तारकरणोपदुः ९ ददेशोलक्षणांचैवपरिज्ञाभा
 गभेदभाक् अंगप्रत्यंगकोपांगभेदप्रयोगकारकः ११ स्थानवारीप्रयोगनानाकरणापंडितः द्विधांगहारतत्वज्ञोमंडलस्थितिमंडितः
 १२ रसभावविचारज्ञः सर्वोभिनयभूषितः सर्वदृष्टिपरिज्ञाताभृकुटीभेदभेदकः १३ तारक्रमविचारज्ञः पात्रलक्षणापंडितः स्वय

क्षस्त्रापनेदक्षः परपक्षप्रभंजनः १४ एतैलक्षणासंयुक्तः संगीतोभरतोपमः इतिसंगीतलक्षणां निरुजः स्वस्तचित्तश्चरुतकार्योमहाधनः
 तस्योद्वेगमनागीतेष्वनोदं कर्तुमर्हति श्रृंगारीदानभृतरश्च सर्वशस्त्रार्थतत्त्वविन् गुरौकपक्षपातीचपरिवादपराश्रुखः प्रउडः प्रियंवदोवाङ्मो
 मेधावीचविशेषन् २ इति तस्योर्मर्मेदीविवेकीकीर्तिलपुटः गीतवाद्यकलाभिज्ञो नाधुना उविचक्षराः ३ देशीमार्गविचारज्ञः सभ्यप्रा
 स्नापतिः इतिसंभाषतिः १ अथसभासदः २ तस्यत्रितयतत्त्वज्ञारसिकागुणवत्सला प्रस्तावोचितवक्तारोरागद्वेषविवर्जितः १ भा
 वहृदयज्ञश्च सर्वभाषाविशारदः धर्मशास्त्रनिर्मंतश्चयुवानः प्रतिभाचिंतः २ मानार्हज्ञानवतश्चैकाग्रनाटकवेदिनः सभ्याख्यंविधा
 शस्त्रावादेवापि विनोदने ३ अहूयैवंविधान् सभ्यानां स्थाने मुखमंडपे इतिसभासदलक्षणां २ अथराजवधू ततः प्रियतमाकांताश्वित
 लोचनहारकः हावभावविज्ञासाक्षाः श्रृंगारोत्सवकारकाः १ कामिनीरागसंक्रासप्रमोदविलासिनी तनुमध्यापयुश्रोणीपीन
 दतपयोधरा इतिवधू अपकूमारलक्षणां युवानपिकलादक्षान्सिकान् विनयान् वितान् पुरः पक्षप्रदेशेतुसभ्यानां मध्यमा
 गतः इतिकुमारः अपदं दनिवेशनं शिक्षार्थं च विनोदार्थं तेषां मार्गप्रकारयेत् गयकान् विवाधान् श्रेष्ठान् उत्तमान् मध्यमानपि
 तदगम्यतान् विविधान् वाद्यविद्यविशारदान् शालाग्रपेचिते स्थाने तदध्याक्षेपे निवेशयेत् अथवाग्येकारलक्षणां अधमोमानुकार

31
 स्थातृमध्यमोधातुकारकः धातुमातृक्रियाकरः उत्तमः परिकीर्तितः यत्पितं वचनयत्पुनराधातुविवर्जितं मतहीनं सवाग्येयकारकस्त्वधो
 मतः धातुरागं न जानाति सम्यक्कर्तुं विमृष्टधीः पदार्थैर्वक्तुं कुर्वन्धमः सोपिकीर्तितः धातुरागस्युक्तं कुरुत्तलक्षणां न्वितं पदार्थैर्तु न ज्ञा
 नातिमध्यमोवयकारकः लंडकां नृयति प्राज्ञो धातुमातृसमन्वितान् प्रवधानैव जानाति कथ्यते सोपिमध्यमः अधातमवाश्रेयकारलक्ष
 णां प्रविशः शब्दविद्यायां तालकारपद्धतौ कलाशास्त्रेषु कुषलो लोकव्यापारकोविदः गीतशास्त्रेषु निष्णातस्वरलक्षणा लक्ष्यवित् रा
 गरागांगभाषासु क्रियासु चक्षुराः कर्तो सर्वप्रबंधानां देशभाषाविशारदः तालमालक्रियादक्षो निर्भयः प्रतिभाञ्चितः शीघ्रं रचयते गी
 ते मनुसारं च गायति स्वरपाटप्रयोगेषु प्रवीणः पदबंधने श्रेयोवाग्येयकारो यमुत्तमोत्तम उच्यते पुरोः कैश्चिद्विद्विहिनो विधातुमातृ
 विचक्षणाः उत्तमा सोपिविज्ञेयो गीतशास्त्रविशारदः इत्युत्तमोत्तमः वाग्येयकारलक्षणा अधस्थानभयः प्रतिहिनं स्वरं कु
 र्वन् अग्राहस्थानकत्रयः स्थानभयः सविज्ञेयो गायकैः श्रुतिति निदतः अथ अपस्वरः प्रयुक्ते वर्जिते यतुस्वरं रागक्रियाविधौ प्रार
 ध्वं यन्न शक्नोति हनः स्थापयितुं विधिया सोपस्वरेति विज्ञेयो निदीनो गायकाधमः अधवापि यः वापि यः प्रतिचुष्टौ सौ रागजीव
 विधातकः इति वापि यः अधवापि न्युनाधिका प्रतिर्यस्य यद्वादिषु विभाव्यते सवासे निदिबो ज्ञेयः सोपिक यत्तमो मतः इति वापि

राम
 ३१

अथ कविल नासाधारगतैर्नोदैर्यस्तगायकः कविलः सतुविज्ञेयः सोपिकवतमोतमः इतिकविलः अथतुंवकी तुव्याकारंमुखंविभ्र
 दापुष्पलंचमुद्रितं निमिषदिमुन्मन्यतुवकीगायनोपमः इतितुंवकी अथकाकी काकस्वरसमोयस्यस्वरवर्णकठोरकः ध्व
 निर्यस्यप्रयोगेषुसकाकीयनिंदितोभ्रं इतिकाकी अथसंदष्टः संदष्टदशनान्सर्वोन्चर्वन्निवपदावलीं याकीगायतिसवि
 ज्ञेयः संदष्टोगीतनाशकः इतिसंदष्टः अथअवस्थितः व्यवस्थितंयुवद्रतंयः करोत्यव्यवस्थितं अव्यवस्थितनामासौनिंदितो
 गायकोबुधैः इतिअव्यवस्थितः अथफूत्कारीमुहुरुच्छासनिः फूत्कारपिरिगर्भितैः श्वासैरनीतिसंयुक्तैः फूत्कारीगायनोपमः
 इतिफूत्कारी अथशिरालः श्रीनायांयस्यभालेचशिराजालं प्रदश्यते घोरोत्कृष्टारुणेनेत्रेगायकोनिघड्यते इतिशिरालः अथव
 क्रीअस्यैकंधराकांरुत्वागीतंतुगायति समंगतुनजानातिसवक्रिकपितोपमः इतिवकी अथकराळी व्यादायवदनंयस्तुकराल
 ध्वनिनायुतः गातागायतिविज्ञेयः कराळीसनिराकृतः इतिकराळी अथनीमिलकः नीमित्यनयनंदं दंष्ट्रपश्यनप्रस्थितंसदा गायनि
 षः सविज्ञेयोनिंदितोविनिमिलः इतिनीमोलः अथडद्रीव डद्वनकंधरांरुत्वाजानुभ्यामात्रितोमही यागायतिसविज्ञेयोडद्रीवोति
 निंदितः इत्तद्रीवः अथप्रसारी प्रसारगात्रहस्तौचगीतचाथविचक्षणाः गायन्मानाधिकंप्रोक्तः प्रसारीसनसस्यते इतिप्रसारी अ

३२
 पउघटः गमकं हनुजं यस्तु कंठः छागयुतो भवेत् सनिघडय जात्या हि उड्डो ना मना मतः इक हूडः अथ कं पितः कं यमान ध्वनि र्यस्तु मरुजो
 गीत कर्मणि कं पितः सतु विज्ञेयो निदितो ध्वनिको विद्वैः इति कं पित अथ ध्वनिहीनः उच्चैः स्थानं समाक्रम्य पुनः प्राप्नुम शक्नुवन् हीयते
 कमतो यस्तु ध्वनिहीनः सनिंतः इति ध्वनिहीनः अधमव्यक्तः वर्णव्यक्तिं न कुरु नैध्वनिर्गन्त दत्तांगतः अथ व्यइति विज्ञेयः सति न्दि
 नि विषयश्चितः इति अव्यक्तः ३ अधमगायनः अधमध्यमगायनः अभ्यासादियमं यस्तु गीतं गायमनिर्दिष्टः शरीरसखा धीनो गायकः
 सहिमध्यमः १ शरीरं शोभनं यस्य प्राञ्जलं गायतो भयं विषमे नैव गाय वमध्यमः सोऽपि कीर्तितः २ कंठं च गमकं यस्तु ह्रस्व रोष विवर्ध
 तं पुनक्ति प्राञ्जले गीते गायको मध्यमः स्मृतः ३ वदसं वंधनिर्माणा साहानूरा गान् क्रीयायुतान् प्रकर्तुं तद्धि जानाति सुशरीरोऽपि मध्यमः
 ४ इति मध्यमगायनः अपशरीरं अभ्यासेयः न विना यतुरागगां व्यक्तिकारणं शरीरेण सहो मन्त्रं शरीरं तत्प्रवक्षते ५ इति शरी
 रं अथ स्निग्धता चंपकेषु यथा गंधः कांतिर्मुक्ता कलेस्त्वयि यथे शुद्धं माधुर्यं शरीरे स्निग्धा ता तथा इति स्निग्धता अथ शरीरप्राप्तीः
 अन्यजन्म कृताभ्यासादनयोगाच्छिवा चर्चनात् शरीरं प्राप्यते पुरैरभ्यासानैव लभ्यते इति शरीरप्राप्तिः अथ गायनभेदाः गायन्यान्
 वेक्ष्यो यस्तु गीतं लक्षणं चितं यकः प्रोगमकः सस्याहो चेषमलकौ स्तौ १ मीलित्वा वदुमि र्यस्तु गीतं गायति गायकः सवदगायकस्ते

रम.
 ३२

पां २२ वं २३ वं भवेद्यः २ शिक्षकोभाउकश्चैवोरजिकोरसिकलथा अपरः कुट्टिकाशख्यः पंचमोगदितोबुधैः ३ कृतं वाप्येयकारेण दत्तं ४
 स्तापितुप्रकं अविस्मयात्सावधानः शिक्षाकारः स उच्यते ४ रसज्ञानौ च संधते नीर्भा वमानयेत् अहंकारो निराध्यात्भावुकः सेविधीय
 तो ५ श्रोत्राणां हृदयं ज्ञात्वा तथैवितानुसारतः गमनूरं जयते यस्तु सरजक इति स्मृतः स्निग्धमात्मभ्रतिभ्रंत्वा भ्रशमानंदभाभावेत् पुलः
 कांचित्तसर्वांगे गताः सरसिकस्तनः ७ परगीतानुकारयो ध्वनिचेष्टादित्यसंतां सम्पक् प्रकुरुते दक्षः कयकरः सकथ्यते ८ विविधा लसिकु
 शलो ग्रहमोक्षविशारदः स्थानत्रयप्रयोगप्रिसमर्थो विजितः श्रमः ९ स्वाधीनकंठरेखासा सुस्थानश्च क्रियापरः असविन्यासकुशलाः
 प्रगल्भयवर्जितः १० विषमे प्रांतले गीते प्रबंधे सर्वरीतिषु गीततालकलाभीज्ञो लयमुक्तिविधानवित् ११ गमकं सप्तधा भीनप्रयुक्तं निपु
 र्णो वरः धर्मी विधाययोगीतं श्लरांगायति गायनः १२ गायकेषु तमो ज्ञेयः सवर्णो धारणाचितः श्वासं निरुध्य सुधिरं नादन गायति विस्त
 तं १३ उत्तमोगायकः ख्यातो गेयो निजवलाचितः लयतालकालादंशो वाचसंधिप्रदर्शनिः पतिमानेशिरो गायनकुक्कुलगेचरः स्वरं वर्ण
 चतालचयकं यो घटते त्रयं शोभनध्वनिसंयुक्तं सुधरो गायको हिसः यथा शास्त्रप्रयोगे गामार्गदेशीयमेव च १६ योगयति विना रोषैः कथ्य
 ते सः क्रियापरः वेणुविनासमो समो नादो पुको सौधु निरीष्यते १७ कोकिलाध्वनिसंकाशो मधुरध्वनिरुच्यते उच्यते स्थाने विषयः स्निग्धो

ध्वनिरसौमनः १८ अकशेनिविडोयस्तुधुनोसौध्वनिरारितः १९ स्वरश्चयतेयस्तुदंमध्यस्थितोपिवा १९ माधुर्यादिगुणोपेतैः पाठकोध्वनि
 रुच्यते उच्चस्थानेपिपः श्रव्यः शोभनोलक्षणान्वितः २० ध्वनिनानुतमः प्रोक्तोध्वनिस्थानकोशोभनः गीतंविशिष्यैर्ध्वनिभिर्त्रिस्थानै
 गमकैर्युतः २१ क्रियाशारीरसंपन्नो गयन् शास्त्रानुसचउत्तमः सर्वदोषैः परीत्यक्तो गुरौ कैश्चिदनकतः २२ गताशारीरसंपन्नः क्रि
 यावानुत्तमोत्तमः अपगयनगुणाः शारीरवध्वनिर्मेधः प्रौढी गेमककौशलं तालमृतानिर्भयतागतुः सप्रमहागुणाः उत्तमान्वांशि
 कारांश्चतथापाठविकानपि हौडक्किंकास्तथाश्लीशान् मध्यन्तमादंकिंकाचरान् २३ एवंविधान्परिज्ञायगीतवाद्यविशारदान् यथेचि
 तेषुस्थानेषुप्रवेश्यविनिवेशयेत् २४ अन्यांश्चावुर्यकुशलान् सर्वदोषविवर्जितान् गीतन्मकलाभिज्ञानाद्यविद्याविशारदान्
 पुरोवाग्येकारस्यात्यक्षयोग्यकावराः तेषांयश्चान्नीवेष्वास्युः गायन्तोमधुरस्वरं सर्वदोषविनिर्मुक्तारूपपौवमाश्रिताः सर्वदोष
 एतः कार्याः स्थिताः पाठविकादयः एवंसर्वान्नीवेष्वांथतेतोगीतंप्रवर्तते स्वराणांचपदानाचज्ञानयोवेतिनत्वतः गीतिमि
 मुच्यतेतालः पददोनालतिर्भवेत् निरंतरसरसोरारंनानाभावविभावित श्रव्यं हृदिधमनुद्गेगमुत्तमंगीतमुच्यते इच्छंतिसममावा
 योव्याक्तंवाच्छंतिपंडिता कांश्चंतिममधुरकांतायुत्कृष्टमिन्नरोनराः श्रराः सोक्ताहमिष्टनिकरुणां विरहानुराः विद्यस्तुपरिहासाद्य

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

३५
 युक्तान् उक्तासिनोलीननादासंघं सलप्रिमुत्तमां नानाप्रवंधपरचितं नानारागविनिर्मितं नानातालसमायुतं गीतमाकर्णयेन्वपः
 अक्षरंचेतथावगीगणद्विगणचर्चितं पद्यंतच्छृणुयाद्वाजाचर्चितं नकदाचन फलं स्यात्सदसस्तस्य तस्मात्सर्वविचारयेत् ध्रु
 निशरीरवान् राजप्रगल्भोरसिकोभ्रशं गायेत् स्वयं वा प्रीत्यर्थं प्रेयसी जनतुष्टये श्रुत्वा गीतो समानीतो निर्मितं वधकरकैः विचा
 रयेत् ततो लक्ष्यस्वरतालपदान्मकं षाड्वैडवद्वर्णानां रागानां काकुभेदनं गृहं शन्यासवर्णानां स्वरगणचविनिश्चयं भूपतियो न
 जानाति लक्ष्यसंयुतं सोऽतस्त्वय्यते तन्नैपरिहासपदंच सः रागभाषावीभाषानां क्रियांगानां चलक्षणां श्रेयं विनोदे लक्ष्म्यांत
 स्मादक्षामी लक्ष्म्यां सामवेदात्स्वरजातास्वरभ्यो ग्रामसंभवः ग्रामाभ्यां जायता योजाता जातिभ्यो रागनिर्णीयः रागेभ्यश्च
 तथा भाषाभाष्याभ्यश्च विभाषिका विभाषाभ्योपि संजाता सतथैवो तर्विभाषिकः देशीरागस्त एवात्र देशनामसमुद्भाः प्रव
 र्त्तते विनोदेषु सांप्रतं लुप्तमनो हाराः रागः प्रवर्त्तते नैव तारमेते मानसं सदा तेन रागः समारब्धा ताना मसस्ता च्चेवीम्यहं इति श्रीसं
 गीतराजनाईनभट्टांगानुष्टुप्चक्रवर्तिसंगीतरायभाष्यादभट्टविरचिते संगीतान्दपांकुशे प्रकीर्णकाध्यायः ॥ ६९ ॥

५

राम.
३८

श्रीगणेशायनमः स्वररागदिकं सर्वगीतोपकरणं यतः निरूपितं प्रधानत्वादथगीतं निरूप्यते श्रीमत्संगीतरायराभावमद्वेनधीमता कं
 तं वाप्येयकारेण शास्त्रालक्षणं संयुतं वदं धातुभिरंगैश्चर्मनेव द्मनिधीयते आलसिर्वंधरीनत्वादनिबंधमितिरीतं प्रबंधोरूपकं
 वस्तुतस्य संज्ञात्रयं भवेत् अन्यच्च गीतंचरूपकंचरुप्रबंधो गेयमिसपि गीतिपंचमिधाप्रोक्तं यथेस्मिन् रत्नैस्सरिभिः धातुः प्रबंधा
 वयवः सञ्ज्ञाहृदिभेदतः चतुर्धा कथीतो भागस्त्वादावुद्गाहदिभेदतः चतुर्धा कथीतो भागस्त्वादावुद्गाहसंज्ञकः आदावुद्ग
 ह्यते गीतं तेनोद्गाहस्ततो भवेत् मेलयको द्वितीयस्तुद्गाहध्रुवकमेलनात् ध्रुवत्वा ध्रुवसंज्ञस्तुत्ययो भाग उच्यते आभोगस्त्वं तिमो
 भागे गीतद्वारात्त्वसुचकः ध्रुवांभोगंतरेकश्चिधातुरुक्तोतराभिधः सतुसात्तुस्तुत्स्वरूपकादिषु दृश्यते अथप्रबंधस्य त्रैवि
 ध्यमाह चतुर्धा तु स्त्रिधा तु च द्विधा तु रति तन्निधा मेल्यापकाभोगयोस्तु क्वचिक्वचिदभावतः अथप्रबंधषडंगानि षडंगानि भवे
 तस्य स्वरस्त्वविरुदं पदं तेनकः पाटतात्त्रोचपुंस्तोनेत्रादिकांगवत् तत्र तेन पदेनेत्रे तः पाटविरुदौकरौ तालस्वरौ तु तस्मादौशब्द
 तेनेति तेनकः प्रकाशकोमंगलस्य पदमर्थप्रकाशकं पाटोवाचोद्भवः शब्दोविरुदंगुणवर्णनं तालश्चैत्युद्दिष्टात्स्वाराः
 सरिगमादिकाः ततत्कार्यरूपरूपेन ततस्स्थाने निवेशनं अथप्रबंधं ज्ञानयः प्रबंधं ज्ञानयः पञ्चकथ्यं ते भावसरिगापडि

रंगैमेदिनीस्यान्दिनीपंचमिर्भेत् चतुर्भिर्द्वितीयोप्रोक्तात्रिभिर्गैस्तुभाविनी द्वाभ्यां तारावलीजानिरंगभ्यामुपजायते अथप्रबंधस्य
 द्वैविध्यं प्रतिपाद्यते छंदस्तात्पर्यानि यथामानिर्मुक्तस्यातो न्यथा अभियुक्ता इति द्वैधा प्रबंधः परीकीर्तितः छेरथगराणां अथगो
 तोपयोगोत्तरागुर्वादिकथ्यते त्रिगुरुर्मगरोभूमिदैवतः श्रीप्रदोत्तरां यआप्योवद्विक्कस्माद्यारोत्तमधोमृतिप्रदः अनेक
 सोतगः स्थानभशकृद्युदैवताः तौतलोवरदैवत्योनिहूनत्वकारोत्तरां मध्यगोत्तरुसौव्योरुकादः कीर्तिकरोत्तरां गदि
 र्भयुनस्याद्युक्तदेववासवः कृत्यस्मृतिगोतादौ प्रयोगे गरागवेशनं कलान्येता निजायंति तस्मादेतद्विचारयेत् केचिद
 न्योपिकथिता विशेषः सोमिधीयते नाकारोनाशयेत्त्रक्ष्मीं हकारस्तु हरेदाशः मकारः सर्वदृष्टस्मृतीनादौ तपरिस्रजत् उन्ना
 हेतुदकाश्चभाकारश्चांतरे तथा आभौगोतुतकारश्चत्रयं लक्ष्मीफलप्रदं द्विजवरां आकार्मास्याद्याभ्याक्षत्रियो भवेत् त
 पाभ्यां वैश्यवरां श्वयशाभ्यां शुभ्रसंज्ञकः तथा रत्नाकरः एताकरादेकीभिर्वर्तिन्यामो वडेन च लभएसैकताली निरयमिः
 स्तुदृश्यते अंभौखंडद्वयसानप्रसामेकेन धातुना नतः प्रयोगस्तदनुपक्षेपनाख्यं पदद्वयं हेतोर्विलंबिते तत्र तृतीयं पदं चि
 तं प्रयोगो न्योविधा तन्मोतयत्त्रवपदस्थितिः अमुप्रयोगमैलापं प्राहुः सोमेश्वरोदयः सुसनामां किंतो मध्यविलंबितपदत्रयं

राम.
 ३५

भ्रवस्तनस्तत्रद्वर्धमेकधातुपदद्वयं ततोयंभिन्नधातुस्यादाभोगस्तदनंतरं तयोवाप्येवकारेणस्वामिधानविभक्षितः पुनर्गत्वाभ्र
 वेन्यासोऽनुरक्तजसोभवेत् एतासामान्यलक्ष्यैतत्सुर्धौचाप्यैरुदीरीजं मृद्धितीयकंकालप्रतिनालेषुकश्चमतालोस्यात्यागसौ
 भाग्यंशौर्व्यधौर्व्यादिवर्णनं इतिसामान्यालक्षणं अथैताविशेषलक्षणं उद्गाहः पूर्वभागस्याततोमेलापकोभवेत् ततश्चध्रुव
 कोक्षेयः ततश्चाभोगद्व्यतागीतमुद्गद्यतेयेनसउद्गाहः प्रकीर्तितः उद्गाहध्रुवयोः संधिस्थेषाम्मलापकोभवेत् यौनःपुरुषा
 द्ववत्वाच्चभ्रवकः परिकीर्तितः भ्रवस्याभोगकरणादाभोगइतिसंज्ञितः अथसमस्तगीतेषुविधिः साधारणोमतः मेलापं
 कस्तथाभोगआवर्तौचापिनाडुतौ सातुप्रासपदद्वंद्वंगमकस्तदनंतरं तनोवर्णद्विपदकमेकउद्गाहउच्यते एवमुद्गाहयुग
 लंतनोयेचपदद्वयं गीतमात्रापकोक्षेयोगमकैः समलंकृतः ततश्चध्रुवकोक्षेयोगरादिनीयमोक्षितः गीतनाम्नासमायुक्तः आ
 भोगंभुजगोगीयतेतनः गीताभोगंपुनर्गयोभ्रवकोवयकारकैः सर्वेषामेवतात्त्रानां धातुनां धातुसंज्ञितं सुधाकरगराः पच
 सुरलयगरास्ततः पदमेकमिदं प्रोक्तं सातुप्रासंतथापरं इतिवादत्रयंयस्यामेकं नादवलीतुता उद्गाहरणमेतस्याकथातेसो
 मभ्रभुज यौवनभ्रवितगोपवधमुखपधमध्रकरणमलविग्रहकांतिविनिर्जितनयजलंधरदेवाकिनंदनस्मरसरोरुह

करारसंचयविजरशोभनकेलिलसत्कमलनयनांबुजविभ्रमभवभाजनप्रदुग्धाच्छिकृतशयनादर गितसुखावह विरुदपरमकु
 सुमशरजननविमोहितनिखिलभुवन उमतिस्थितिकारणप्रभो नारायण आसौमेश्वरदेवविरचितायत्नानादावती एवं
 लक्षणमेतस्यामुदाहरणमीदृशं दक्षारणेरणसानिसमंडुतालेनसंयुता शृंगारसम्पिषाकैशिकीवतीरंजिता पांचालीरीति
 संयुक्तागेयानादावतीबुधैः भारतिदेवतानस्याद्भुजमुखकुलंभवेत् नादावत्यांमहांनादोवर्णश्चेतश्चभाव्यते इत्युक्ता
 नादावतीसमाप्ता अथहंतामदावसेता यत्रवह्निगणाः पंचषष्ठोवासुगणोभवेत् इदमेतापंकचानालानांधातुनांधा
 तुसंज्ञितं सुधाकरगणाः पंचसुरालयगणस्ततः पदमेकमिदं प्रोक्तं सानुप्रासंतथापरं इतिपादत्रयंयस्यामेकं नादाव
 तीनुसउदाहरणमेतस्याकथ्यतेसोमभ्रभुजा यौवनभ्रपितगोषवधमुखवधमधकरस्यामलविग्रह कांतिविनि
 र्जितनयजलंधरं देवकिनंदनस्मरसरोरुह केसरसंचयविजरशोभनेकेलिलसत्कमलनयनांबुजविभ्रमभवभा
 जन प्रदुग्धाच्छिकृतशयनादलितहंउरीकनयनकौस्तुभरत्नमरीकदं वभासुरवरदयादिपुरंदरमंदर गितसुखावह वि
 रुदपरम कुसुमशरजननविमोहितनिखिलभुवन उमतिस्थितिकारणप्रभो नारायण आसौमेश्वरदेवविरचि

एम.
 ३६

एतन्नादावती एवंलक्षणा मेतस्यामुदाहरणमेतस्यामुदाहरणमिदं दृक्कारणेनः सानित्यमंडुतालेन संयुता शृंगाररस
 भूषिष्वाकैशिकी वनिरजिता यांचालिरीनिसंयुक्तागेयानादावतीबुधैः भारतीदेवतातस्यादिजशुख्यकुलंभवेत् नारावत्यां
 महानादोवर्णखतश्वयुते इत्यलानादावतीसमाप्त अथहसामदावत्येता पञ्चवङ्गिगणाः पंचषष्ठोवासुगणोभवेत् इदं
 मेलापकचान्यत्सानुप्रासंचनापणं इतिपादयैर्युक्ताज्ञेयाहंसावतीबुधैः उदाहरणमेतस्याः कथ्यतेसोमभूभुजां रौद्रकाला
 नलोभ्रासिखाकप्रभामोशोभितप्रसुरकरीकरकरकल्पतरुशाखानिभ एजतेकमलायतेनिर्जोतोराशिमिभानुप्रभा
 वप्रमाशिरिखकिर्तिभिरुघुसुधामृत्तिविंववधारितादिगंतरशिखिप्रदग्धरिपुमंडलं दिवगध्नीयमानादनप्रसरध
 नैत्यवनितासुखाभोजचंदोय कीर्तिसुधारसवितारसागरजगदेकवीरआहववीरश्रीनारायणआसोमेश्वरदेववीर
 चितरनाहंसावती ७ एवंलक्षणा मेतस्यामुदाहरणद्वयं रणोहंरोलकस्तत्रदितियस्तालइष्यते रौद्रोसोभवेतस्या
 वनिरारभवादीभवेत् लादीरीनिसिमायुक्तानीतिगयाविचक्षुः नानाकारैरिणकारैर्नित्यंवीकारितंदैत्येशाणामंत्रस्मा
 पुष्पिकूवसामस्तोस्त्रकं यकारिप्रतापदतनालोहेनताटकार्प्यता शक्रश्रीमाप्रतायातीनांशृणुनाकंदानंमंदानुलिं

धनु रक्तकिशिशो रोद्धुनैर्गोर्वांगेदानुकदावानलगोपिनिशातां काश्मिरौधघ्रायामध्यारकामारैवुः घ्राणः स्वर्कियेवाकादित्याः
 ताम्बाकाराः शौरेत्वा त्राणं भयाव्यपायेसभामेदिरप्यकशिपुरुधिरालिमशरीरठरोन्सूर्येनखाभवरानासिकांगीतसं
 सारव्यतिकरापादिनधापिननरकादेवदोमोदरसोऽवरविरचिताएलाभशवति एवंलक्षणमेतस्यामुदाहर एशंककु
 भेनप्रसूयाकंकालतालइष्यते वीभत्सलुसरत्नस्यभारतिवृत्तिरिष्यते वेदभरीमागत्याएलाभशवतीवरा वारा
 हिदेवताचास्याकुलंभुइसमुद्रवं ऐलाभशवतीध्याकस्ववर्णोपशोमिता इतिभशवत्येला चेतस्वः कथितागणाग
 यैलालक्षणान्विता मात्रैलाचेतस्त्रस्युः तालालक्ष्मणिलक्षणंषट्ठरमात्रमेकंस्वाधितिर्यपंचमात्रिकं आनुप्रासः
 स्तनोपेतः पादः प्रथमईरतः एवंविधेद्वितीयस्यातृतीयोदशमात्रिकः आनुप्रासेनसंयुक्तं पंक्तिभिश्चयथायदैः विभज्यत्रिषु
 मात्रेषुद्वित्रिंशन्मात्रिकाक्रमात् क्रियतेसाभवेदलारतिलेखेति संज्ञिता पल्लनयनजलशयन लक्ष्मीस्तनाभोगेमध्यस्थि
 तः मुक्ताहारः भक्तशरणप्रतिबुधार्तिहारण सकलदैत्यवंशाछेदकूटार अघहरणभवतारणमेलक्ष्मीकांतजयजयदेव
 लक्ष्मीनारायणनमोस्तुते आसोमेऽवरदेवविरचितेयमेलारतिलेखा इतिरतिलेखा इदंकलक्षलक्षसंज्ञासंयुक्ताभाव

यथा कथा इष्टेनार्थेन रणे रारतिलेखा प्रगीयते इति रतिलेखा मात्रा सुरतिलेखायाः द्वैगुण्येन नियोजिताः हृद्यापादत्र
 ययस्याः कामलेनिसास्मृता निहितस्वरासुरदूषण श्रीवत्सभूषण प्रसंसारसागरतारणानि स्थितभुवनशरणा अमितम
 रदुतविक्रमपालितधर्मक्रमः प्रमायावामनूरुपवर्लिवधकरा कंसासुरमर्दनदशकंधरतर्ज्येन धृतजपरधुतिलकअभि
 ररमनमोस्तुने आसोमेश्वरदेवद्विरचिता कामलेखयमेला ४ इति कामलेख इदकपदायुताभ्यालक्षणेन समन्विता इ
 दार्पणगभाषाभिः कामलेखप्रणियते इति कामलोः रवा रतिलेखागतामात्रास्त्रिगुणाश्चेत्ययोजिताः त्रीषु पादेषु संयुक्तावणा
 लेखानुसाभवेत् नखशिखापादिनदैसवक्षः स्थलपालितजभा रचितिभुजवलप्रकरणमैकमलाकस्तूरिकापत्रशमिननि
 स्थितभुवनभग करकमपुकयलितशंखसुदर्शनसुकुतरतलभ्यपुरुषदर्शनगंगाप्रवाहप्रभवपदसकपचित्रितजगत्रयः का
 लोदिकेलिकारणसरभसरचितकालिपुनिकारमेधुजठरकुहरनिविष्टपत्रजयजयदेवजगन्निवासुदेव आसोमेश्वरदेवी
 रचितावाणलेखेयमेला ५ पादैखविधैर्वेधामात्रानियमसंयुक्तान्यनियमामानवाणलेखाविवक्षरौः इति कारारमेले
 रवा अथ चंद्रलेखा यामात्रारविलेखायाश्चातुगुण्यविभाजिता पादत्रयपिसामोक्ता चंद्रलेखा सुशोभिता शशधर

रनिकरनिवासिनकुवलयदलमेचकुसकलभुवनतलधर्माधर्मविवेचकुकरकलितभुवनतलधर्माधर्ममधुकैयमशमननामि
 नलिननिवासिचतुर्मुखरचितविविधजनदेवकीनयनपरिपालितसुरपतिविहरनंदनप्रकरकलितपांचजन्याभुजविजिनम
 हासुरसमर अधिशयितधरकरविशदः भुजगतत्प्रणतजनविद्वेषधारासाराकल्पगुणगुणानिलयनिखिलगुणविरहि
 तनपदेवपीतावरअखिलभुवनवासनुभ्यंनमः आसोमेश्वरविरचितोचंद्रलेखेयमेला ६ एतैर्लक्षणासंवर्द्धेत्तापदक
 द्दकैः इष्टासमर्थतालेयंचंद्रलेखाप्रगीयते इतिचंद्रलेखेला अथमदनावती एकमेकाधिकैर्वरीदशभिः पदभिरितं आ
 नुप्रासेनसंयुक्तं पदमन्यतथ्यविधं ईदृक्पदद्वयंपादस्तद्व्यादद्वयंपरं पद्वेपादद्वयस्यातेगमकावर्जितास्तथा यमकांतपदंकार्यो
 विरुदेर्वापि वर्णकैः तृतीयपादप्रांतेचकार्योमेकापकोबुधैः ततस्तुयमकंकार्यैः सानुप्रासपदद्वयः भ्रूवकांतेवर्यनामतत
 श्चाभोगिष्यते एतादेहमिमं प्राहसोमेश्वरमक्षिपतिः एतामदनवमेषाकथ्यतेतदुक्तः अनंवरतभुवनशरनप्रणतजन
 दुरितहरल गमक सकलसुरसुरजितपदपुगलं सततविवुधभयशमनं प्रशंखाच्चक्रपाशिदामोदरं विकचसरसिरुहव
 दनं सकलशूननिवयसदनं मधुलक्ष्मीकंदलहरं संसारसंघसूत्रधारं नमसि रावराजं तकरंगमं गोपिजनमनोहरं रामं

राम.
 ३८

आचोत्तुर्ध्वरसरस्वतीवदनां वुजमित्र आगेयाविमलमदनाव नीवर्णैरलखं प्रासयुनैः पादैर्द्विपदैस्त्रिभिरीरितां द्विपंचाका
 दिक्वैर्वर्णैर्गतव्यामदनावती ७ इतिमदनावत्येला एलामदनावसाधातावधुत्तुर्ध्वरसरसंयुतां वर्णैर्द्वादशसंख्यातैश्शिले
 खानिगद्यते मरकतमणिनिचयरुचिरं धनुमुदधिश्यनमधिरं पीतांबरधरं लक्ष्मीपतिं विरचितविहगयतिगमन अ
 विनयमदमरिशमत्तु श्रीवत्सां किनवत्सहं इरकाक्षं उदधिनिखिलभुवनं दलितदशवदनभुजवनं तं प्रणामाभिदशरथनं
 दनं केशवदेवनायकां आचोत्तुर्ध्वरसरस्वतिवदनतिलकगायंति शिलेखावर्णनं ८ इत्यनुप्राससंयुक्तैः पादैर्द्विपदै
 रलं कवाता द्वादशाक्षरं संयुक्ता शिलेखा प्रवीणीयते त्रयोदशाक्षरं कार्ये यत्र पादत्रये विचरत् सर्वे वक्ष्यन्ते शिष्यं प्रभा
 वस्यां निरूपितं विहितनतिमनश्च भभावकं २ दशवदनभुजवनपावकं प्रलयलक्ष्मिदयवलभं देवं भुवनपतिरु
 रिअधिसलिलनिवरचितसेतुं जगदवनिधनकरणहेतुं अशुद्धसंवेदनमयं माधवं मदस्सदनं निधिविधुंचरणा
 युगलकतनेखकलाक्रमणं त्रिभुवनहितकमलावरणमंधू दुरितभयहरे कौस्तुभभूषणं पीतांबरवसन श्रीधरं गीतव
 र्णसमं कृत्वा तालमानविभूषितं एता प्रभावतिनाम गतया गीतकौविंदैः इति प्रभावति मनुस्तरं व्याख्ययदैस्त्रिभिः

वित्तचारुवक्त्रं पदयुगपैलमुगपन्निपतितपुनिशक्त्रं धृतगोवर्द्धनभूषणं २ देवं श्रीतिनवजलधरभरसदृशवद्वेषं परमपरा
 परमपगतकृष्णं भ्रं नतमदं ध्यायामि विष्णुं उपदेशानुवृत्तिनजिष्णुं शंखचक्रदाधरपरं मं परमात्मानं गीतं सुधारसस्य
 दिवर्णमात्रैर्भूषितं भोगावसांतुगतयांगमकैश्च विराजितं त्रयः पादादशपद्भिः सर्वैः सदृशशरैः रत्नायांकुसुमावसांसुरु
 पदतिरुच्यते क्षितिपवनगगनदुतवदजनलभवनप्रणतमुनिजनदितमनुज प्रवेदवेदान्तगगारगलोकावीसविभो श्रीयते
 कुसुमशरविवशयुवतिरतरतिदक्षिणतभरतनदनसुरयतिरिद्धपक्षपतिरुचिप्रः पुष्पेते नृत्तालपरित्यज्यायोत्पत्तालोपस
 पैलया एकोरागे भवेदस्यांतालद्वितयमेव हि लक्ष्मदंडिकिकायाश्च कथितं सोमभूजा वारद्वितयसुगहः प्रथमं परिगीये सक
 द्वितीय उद्गाहो गीयते चतुर्थो भ्रवः भ्रवं वारद्वयं गेयं पञ्चादभोग इष्यते पुनर्गेयो भ्रवः प्राज्ञे गीतलक्षणासवेदिभिः मंडकं का
 लतालाभ्यां प्रतितालेन वर्जितं अन्यस्तालः प्रयोक्तव्योऽत्रोत्पत्तलक्षणां त्विदं गारुगीत्येनतालेन द्वितियेन तपैव च अन्येति
 सारुकेन स्यादेकतालिकततथा षडमीशो वडाः सिद्धाः सां प्रतं ते से जया इति शो वडाः उद्गाहे पादमेक स्यादेकः पादः सथा
 भ्रवे द्विरुद्गाहः प्रगतयो भ्रवो वारद्वयं तपः वर्णनाम समोयेन आभोगरत्नदनंतरं आवर्तेत भ्रवो भूयः स भवेत्त भका

कामिधः उक्ता हेच भवेचैव पादनेक प्रवर्तते अभोगे वर्णनामांकाविलंबमः परिकीर्तितः तालस्त्वन्यो भवेद्यस्मिन्नुद्गारः पाद
 मात्रकः भ्रवस्तालपुनो यत्र प्रतिलः स उच्यते यस्मिन् उद्गारः पदं निजं सर्वा र्द्धेन समन्वितं गीयते यत्र गीतज्ञैः सलंभः कथितो
 बुधैः लंभकेषु भवेद्भागो निषमेन द्वितीयकः सौ वडेषु तथा भागवित्प्रती गीते यदुक्तं सौ वडेलक्ष्मणमकस्य तदेव हि
 गमकमतिरिक्तो यमादितलिनगीयते लक्षणां लभकस्यैव किंतु तालो भ्रवो भवेत् एकतालीति नामेका कथिता सोमाभ्यु
 जा करणं च तथैवेलाठे किका सौ वडस्तथा लंभको रासकश्चैव तथा स्यादेकतालिकं कंदो वताधिकः कश्चित्प्रबंधश्चेन्नरा
 पुनः अत्यः पञ्चा प्रगतयाः एष सुउक्रमः स्मृतः त्रिषदिषट्पदिचैव धवलो मंगलस्तथा आविचचर्चरी चर्चरी एह डी दंडि
 का तथा एतेषु देवतां ज्ञेया प्रबंधा लौकिका मताः विप्रकिर्णा प्रगतया पाठेषु च एष मय कत्रिपदी कंडने चैव भ्रं गारे विप्र
 लंभके प्रायशः स्त्रिमिरेवैका गेयाना नार्थभूयिता कथा सुषट्पदियो ज्ञा विवाहे धवलः तथा उत्सवे मंगलोगे यः श्र
 र्चयोग जनैस्तथा मारु राष्ट्रेषु योषिद्विरे विगेया तु कंडने होला के चर्चरी गेया राहट्टि विरकरणे दंडि ति गोपाल के वादे
 गतम्या निजभाषाय मे देन प्रबंधाः परिकीर्तिताः एगारणं च प्रबंधानामुक्तलक्षणा मीदशं रम्यो गीतविनोदो यकथितो

नयभुजा विधिर्येषां प्रबंधानां तादृशः परिकीर्तितः तालेन भाष्यकारगैस्त्वरैः पादैश्च तेनैकैः विधिना तेन ते गेयानविधिः
प्रतिलिख्यते विधिलोपेभवेदोषो न सम्पूज्य लक्षणो भवेत् अन्येषां च प्रबंधानां भाषायां नियमो न हि मया संस्कृतया वाचा यो
धापो दाहतिः कृता भक्त्या भगवतो विष्णोः प्रबंधे भाष्यनिकृता न त्वेष नियमो निर्म्य प्रबंधेषु विधियते विष्णुशंकरमेवापि
ब्रह्मणो नादिवाकरं विष्टेषु भैरवं वापि क्षेत्रपालमतेपि वा देविं सरस्वतिं गौरिं महालक्ष्मीं च चण्डिका अन्यैश्च देवताख्या
नागयेत्कृतिपुरःसरं न्ययं वा युवराजं वा महाशक्तिगुणोर्जितं महादेविं बह्मज्ञं प्रियां चायोषिदुत्तमां गान्निजेष्टया गता
यत्र चित्तं प्रवर्तते अधस्तात् भातथान्येषां प्रबंधानेव गीयते मानमिच्छन्त्यशोभरिद्वयं बहुमनीसितं न प्राकृते जने गेयात्क
राचिद्व्यकारकैः यस्तु गायतिलोभेन प्राकृताभ्यां वाज्जितान् सनिधुः स्यात्सतां मध्ये हास्यस्यायतनं महत् देवताति
महिपालतस्य भक्तिर्निरंतरं देवतास्तु तिस्र्युक्तैः पादैश्चैव समाक्षरैः बहुभिर्गीयते या तु सा भवेत्स्ववर्मजरी नौमिनारा
यस्य देवं त्रैलोक्यत्राणकारणं नौमिविलोसलं छायां क्षीरणीव प्रणनिनं नौमिशं खगदायाणि चक्रनिरजधारीणं नौमि
लक्ष्मीकुचाभोगकुंकुमारुणितं हरी नौमिगेपिसुरवांभोजविकासनदिवाकरं नौमिनित्यंसदानंदं नानंदं दर्शनलोचनं

नौमिमोक्षपरप्राप्तिकारकं नवत्वारकं नौमिदैत्यवध्वर्गवक्त्रां वुजनिशकरं नौमिदंष्ट्रांकुशारप्रांतसमुद्धतचसुंधरं नौमियादन्नया
 क्रांतनिः शेषभुवनत्रयं उदितस्त्ववमं जर्वापदानां कल्पनाक्रमः भूलोकमन्त्रदेवेन भुवनारख्यातकिर्तिना इति स्तवमंजरी
 अथ ध्वनिकुट्टिनिप्रवृद्धयतिः समासमात्रासुविषमासुनविद्यते संवत्सरतारणजगत्कारणत्रिदशपतिपालननौमितं हरी ॥
 दिइतिकूलसुदं बंदे तु जकुलघातनं जलधिजलशायिननौमितं हरिं कंसवंशनाशकरा मनुजदेहवासुदेवमत्स्यकूर्मकाल
 रोदवदननरसिंहवामनांगरामरामकस्सुबुधकत्किरुपदेवदेवननमोस्तुते एवमादिपदैर्भ्यैरिष्टेनार्थेन संयुता भूलोक
 लोकमन्त्रदेवनवर्णिता ध्वनिकुट्टिनी इति ध्वनिकुट्टिनी अथ वीरश्रीः येन केन पितालेन वदैश्व विरुदैस्तथा गघेवाप
 धं वंधे वा वीरश्रीरिवोध्यते अनेक दुर्दुरदैसदानवराक्षसक्षयकारणं सृष्टिस्थित्यंतकारणैकनिरतं अनित्यं नित्यं
 नवतं मनंतं त्रोलोकमोहसमर्थं अनिनिपुनखं रावणं तं कंसासुरमर्दनं मधुकैटभसुदनं बलिबंधविधायकं जयदे
 वजगन्नाथं बलिसुखविधायसुरत्राणकतारं ममधुकैटभसुदनं अनेनैव प्रकारेण वदेषु विरुदेषु च देवमुद्दिश्य भू
 यं वा वांछितार्थेन गीयते उदाहरणमाख्यातं वीरश्रीं गारकर्मणि भूलोकमन्त्रदेवेन शयिता शेषवैरिणा इति विरश्री अ

धूललितप्रबंधः पदैस्तेनैश्वतालेश्वसंगतोयत्रगीयते प्रबंधोललितोनामकथितोसोमभुभजां गोपिजननयनेंदिवरवनेवि
 कासनंचंद्रगोवर्द्धनोदुरात्रातगोकुलगोविंदवालक्रीडाकौतुकाद्भुतदर्शनजनीतदेवकिरूपांनंदजयदेवभगवन्मुकुंद ५ ई
 द्वापदानितेनैश्वतालमालननियोजितः उदाहरणियंश्रोताप्रबंधोललितानिधे इतिललितप्रबंधः स्वरैः रेकः पदैरेकोवि
 रुदैश्वतथापरः एवंखंडत्रयंकार्यस्वरंकेवलसंपुतां अविंसायोनिभिश्चिंत्योनिर्गुणोसगुणस्तथा जयतिभगवान्भक्त
 जनवच्छलः श्रीवत्सलांछनगोविंदरावणमहाशैलकुलिशघातककंसासुरगपंचाननबाणादावानलहिरण्यकशिपुहंष
 फलकविदारणचक्र १६ एवंपदैश्वरुदैर्दशितंखंडमुत्तमं खंडमाधुंस्वरैर्गयंपवखंडत्रयंभवेत् अभिषेनायकंकुत्सादेवं
 वावसुधाधिपं तालेनसंगतोगेयः स्वरंकोवयकारकैः इतिस्वरान्कः अथांकध्वनिः स्वरैः पदैस्तेनकैश्वयस्परखंडत्रयं
 भवेत् खंडचंगमोकोपेनअकध्वनिनिवारितं आधुंस्वरं कवद्वेयंखंडयुग्मंमनिषिभिः तृतीयंतेनकैगेयंचतुर्थंगमकै
 स्तथा उदाहरणमेतस्मिन्प्रबंधैकधनोदितं दर्शितंसोमभ्रयेनमृगानांबोधकारिण उदाहरणं निलजलधरवर्णमक
 रकुंडलकर्णतरुणारविनिभ्रचक्रस्वभ्रजपाहितशक्रहतदैत्यगणदंष्ट्रमितकालियसर्वकंसभुजवलदलनचानुरमद

मलव इति पद्धतिप्रान्ते स्वरापायश्च कोविदैः तालेन संपुता गेयाभाषकानुपकारक ध्वनिप्रबंधः अथ कौचपदः स्वराणां च
 पदानानां च नियमो नात्र विद्यते नियमः प्रति ताले स्वास्मादस्मिन् कौचपदमिधे स्वराणां अनुसारेण यदादिष्टार्थयोगतः
 रचयित्वा प्रयत्नेन गेयं कौचपदं बुधैः अथ त्रिभंगः भिन्नवृत्तिस्त्रिभिः पादैः स्वराट्समन्वितैः तालत्रये निबन्धश्चेत्त्रि
 भंगिरभिधीयते तालतीररुहोचक मृत्तिः कौस्तुभश्चेति विराजितवक्षः पाचजन्यपरिस्पृष्टतकारिणः सावितां शुसवलन
 यशः सृजसि देवगतिरजोचितः तदनुपालयसि स्फुटसत्त्वान् अपिसंहरति तमसा वनः जगति चित्रमिदं तवेचेष्टितं
 नामिसरोरुहनुषाचतुरानेनेन संस्तुयमानपदपंकजपुष्करक्षः दुग्धांबुराशभुजगधियगोपशायिन् त्रायस्वमांदुरि
 तनाशकतेन मत्तेरवंत्रिभिस्त्रिभिर्वृतैः स्वराट्समन्वितैः कृत्वा पादत्रयं गेयं त्रिभंगिस्त्रिभंगितालकः अर्थे वादंत
 संख्यस्यैः पादैरेव त्रिभिर्पुनः रच्यते पूर्वमार्गो रातथापि स्यात्त्रिभंगिकः अमरराजशिखामणिरस्मिभिरंजितां प्रिसरोरु
 हपुष्पकं वंदे देवं त्रिभुवनः गुरुपावनं वासुदेवं भिन्नपादत्रयं यस्यामुपाहृतिरुदिरभा अर्थे रसेन नियमो विविधेन
 त्रिभंगिके इति त्रिभंगिः अथ संहृविक्रान्तः आदितालेन संयोज्य यत्र खंडं चतुष्पदं पदपातादकान् गेयः सिंहवि

राम.
 ४२

कान्तसंज्ञकः सिद्धवैश्वर्यनदलितवाणवाहो निरवधिशास्त्रार्थोपदेशदक्षः संगररंगदलितहिरण्याक्षः ससुत्सारिनपुरंद
 रमय विहितप्रणतजनपापक्षय संसारकारावारसंतरासेनोजयजयनायवैनतेयकेतो सानुप्रासपदद्वंद्वं मेकंप्रगिते
 पद्यनैपाटयिन्मासः सिंहविक्रान्तसंज्ञके इति सिंहविक्रान्तः अपप्रतापवर्द्धनः पत्मानंदककरपाटैः यदैरुक्ता हस्तचक्रैः प्रता
 पवर्द्धनोरच्यः स्वरतेजकंसंयुतः त्वयामरुमत्सरुपधारिणारसातलनिमग्नार्द्राकुराघेनसद्धता त्वयानरसिंहवधुया
 कुलिशखरविशिखाभिः किंनरारितहिरण्याकशिपोरुरः तस्मात्स्वरस्वस्वमात्मानंराघवसमाहूयपन्नग कुलभक्ष्यं
 ताक्ष्यं विधिनेघनादप्रयुक्ताजागयाणन् इति किलकितप्रोक्ता हनोरमाः प्रणतमणिमुकटघटितांजलिपुटैः सुरग
 रौतदणतमृतप्राप्तवैनतेयविधुटितनिविडनागनिगडबंधः सोक्तादेशैर्व्यगुणारंभः निशितदणनननादशरक्ष
 ततस्मात् एवमुक्ता हजनकैः पदैः पाटोपशोभितैः इष्टेनार्थेनरागेणबुधैस्तालेनभाषया प्रतापवर्द्धनोगेयः लक्ष्मणै
 वयकोरकैः उदाहतिरिति प्रोक्ता मानसोऽप्रासकारिणा इष्टेनार्थेनरागेनामोर्षितेनरसेनच रच्यते विरुद्धैरेवताले
 नाभीसितेनच वरणनामसमोपेतासाभावेदकचारिणी आसुरकुलातकदैवंशदावानलः वाणवाहुकुठारराव

५३
 रांतः पुरावरासंसारसाधारण यमलाज्जेनप्रभाजनमः धुकैयमसुदनगोपिनयनेदिवरचंद्रधर्मलताप्रसवकंदवलिकु
 जरबंधनस्तंभत्रिदशगणकंतारंभ जगत्प्रयत्नाहारक्षमादेवनायरा २२ उदाहृतिरिषं प्रोक्ता हरिमुदिश्यमक्तिः सागत
 येष्टतालेनविरुदैरंकचारिणि इस्कचारिणि धवलादिपदैयादैराशिर्वादसमन्वितैः छंदसायेनकैनाधिकवर्तयोधव
 लामिधः धवलहिमालउधवलः गानुधवलुएरावराधवलुचंद्रधवलुमहेसगरुधवलुछत्रुअलदेवछसनेधवलु
 तसु २३ आशिर्वादयुतैःपादैःरीदकधवलमुर्वकैः अनेननिमोनायगायतेधवलामिधः अथमंगलगीता सुमंग
 लपदोयेतैः शुभैर्वाकैर्मनोरमैः कैशिकावोरगेनगेयमंगलगीतंकं दधिदूर्वाक्षताचतयत्रवकनककलशमातुलि
 गकमलस्वस्तिकनंघावर्तसितकुसुमचंदनकुंकुमलाजादिमंगलद्रव्याणिविप्राः पुराणतमायोषितः महर्षयः देवमात
 रः नवग्रहाः लोकपालाश्चब्रह्माविष्णुमहेश्वराः २४ एतेप्रयच्छंतुमममंगलं उदाहृतिरिषं प्रोक्ताप्रबंधमंगलामिधे
 इतिमंगलप्रबंधः अथचक्रवालप्रबंधः पदेष्टेषसमाद्यविहाययमकस्थितिं आवृत्त्याक्रियतेयस्तुचक्रवलः
 संकथ्यते कमलाकुचकलशकेलिकल्पितकस्तुरिकापत्रभगेपत्रभगवत्सदानवतनाप्रलयकारककरकलिसुदर्श

राम.

४३

नानुगृहीतपुरंदररचकित् त्रिभुवनवत्सलकौस्तुभप्रभाजालसरस्वरचनाविदः म्युनिखिलदुरितभगवान् नारायणमस्ते
 पद्मचक्रवालोपथा २५ शशंकसकलंकलंकितकुमुदंनवदतेरुतेतिस्मिन्करः करेनदसमं विलसितं सितविजयते जयतेन
 वयशः गद्येवापद्यवंधेवावरणेनामातशोभिनः नादतेस्वरसंयुक्तो गीयते चक्रवालकः गीते जयतालेन जयशब्दीरैकैषदैः
 येन केनापिरागेनासाभावे जयमालिनी जयभुजपरिधोद्धततगोवर्द्धनधारधरजयकल्यांतकालके शरिका लाकारका
 लियप्रलयकारिन् जयमधुवध्वदने विधुंतुदजयगोपि जयननयननीलेत्यलवदननित्यसशीतकिरणजयमंदमंदर
 पावकर्षणनिर्मलीकृतमणिकेपुरभासुरभुजदंडमंडलजयगर्वध्ववैध्वदीक्षादानदक्षजयवरकासुरकांताकठनकुच
 कलशवस्तुरिकास्थासकाशारिन् जयजठरकुहरनिस्सिमत्रिभुवनत्रायस्वदेवलक्ष्मीयते २६ इति चक्रवलिप्रबंधः ३
 ति श्रीमद्राजवकुलदिमकरमाहाराजाधिराज श्रीकर्णसिंहात्मजयश्रीविराजमानचतुसमुद्रमुद्रावच्छेदिनीप्रतिपा
 लनचतुरवदन्मकनातिशायनिर्जितचिंतामणिस्वप्रतापतापितारिवगधिम्मवितारश्रीमजाधिराज श्रीमदन्तपसिहप्र
 मारितश्रीमहीमहेमौलिमुकुटरत्नकिरणीराजितचरणाकमलश्रीसारुजासभामंडनसंगीतरायजनादेनमहांगजागुच

पूचक्रवर्तीसंगीतरायभावमद्विरचितेसंगीतान्दपांकुशेप्रबंधाध्यायः समाप्तचतुर्थेश्रीवाग्देवीप्रसन्नास्तुभुंभवनवतु ॥ ४२ ॥
 ॥ संवत् १८८२ ॥ ॥ मिति वैशाख मासे शुक्ल पक्षे पचम्या ५ रविवारे ॥ शुभमस्तु ॥ श्री ॥